MARIJAN DOMINIK KOVAČ OFM Conv.

SVETA ELIZABETA

GROFICA TIRINŠKA

Sveta Elizabeta Tirinška (1205-1235) bijaše kći ugarsko-hrvatskog kralja Andrije II., iz dinastije Arpadovića, a sestra Bele IV., koji je dao podići i Medvedgrad, a Zagrebu podijelio povlasticu slobodnog kraljevskog grada; supruga Ljudevita, sina moćnog tirinškog ladgrofa i hessenskog izbornog kneza Hermana. Njezin je život bio prebogat duhovnim plodovima kreposti i svetosti; milosrđa i djelotvorne ljubavi prema bližnjemu. Ljubav prema Kristu dovela ju je do posvemašnjeg zatajenja, nesebičnog žrtvovanja, do velikog stradanja, do - mučeništva!

Spasavala je narod od nedaća, poplava, gladi - obilno dijeleći svoja dobra. Upoznavši Franjin ideal, željela je vjerno slijediti njegove - Kristove stope. Dvorila je najteže bolesnike-gubavce, živeći strogim pokorničkim životom, ponižena i prezrena zbog Krista, ali radosna, i božanskim utjehama, mističnim saopćenjima i viđenjima obdarena. Četiri godine nakon smrti proglašena je svetom.

Elizabeta nas uči gdje su prave radosti: u duhu oslobođenu od materije i preobraženu Duhom Božjim - sposobnim za ljubav prema bližnjemu.

U nas se štuje kao nebeska zaštitnica-pokroviteljica Trećeg franjevačkog reda u svijetu.

MARIJAN DOMINIK KOVAČ OFMConv.:
SV. ELIZABETA TIRINŠKA

SYMPOSION
BIBLIOTEKA ASKETSKO-MISTIČNIH DJELA
KNJIGA LXX

Urednik:

S. MARIJA OD PRESVETOG SRCA
(Anka Petričević)

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica u Splitu

UDK 235.3 : 929 Elizabeta Tirinška, sv.

KOVAČ, Marijan Dominik
Sveta Elizabeta grofica Tirinška / Marijan Dominik Kovač. - Split: Samostan sv. Klare, 1998. - 128 str.: ilustr.; 20 cm. - (Symposion: biblioteka asketsko-mističnih djela; 70)

Predgovor: str. 5-7. - Bibliografija str. 105-106. - Str. 115-116: Pogovor - Bila je ljubav i milosrđe / S. Marija od Presv. Srca. - Sažeci na stranim jezicima.

ISBN 953-6261-34-0

ISBN 953-6261-34-0

MARIJAN DOMINIK KOVAČ OFMConv.

SVETA ELIZABETA
GROFICA TIRINŠKA

SYMPOSION
Split, 1998.

Lektor:

Svevlad Slamnig

Korektor:

MOPS

Naslovna strana:
Sv. Elizabeta - vitraž u Hanau (Njemačka)
(u Staračkom domu Sestara milosrdnica)

Dozvolom crkvenog i redovničkog starješinstva

Nadbiskupski ordinarijat Split
br. 1625/97. od 9. X. 1997.

Izdaje i odgovara:

Samostan sv. Klare - Split

Tisak:

"Poljica" - Dugi Rat

PREDGOVOR

U "Bratu Franji", časopisu franjevačkih zajednica, koji je tada još izlazio u Dubrovniku, objavio sam 1981. godine serijal o svetoj Elizabeti Tirinškoj, u povodu 750. obljetnice njezine smrti (1231.-1981.). Bijasmo se te godine našli u trima jubilejima. Iste je, naime, godine bila i 750. obljetnica smrti sv. Antuna Padovanskog, a sljedeće, 1982. godine, pala je 800. obljetnica rođenja sv. Franje Asiškoga, za koju smo se mi, franjevci, već 1981. veoma zdušno spremali.

Treba, dakle, pretpostaviti da su snažni dojmovi dviju drugospomenutih kapitalnih obljetnica po svoj prilici oslabili čitateljski doživljaj mojega serijala, tim više što u našoj Hrvatskoj, za razliku od Njemačke, nije bilo nekih većih obilježbi jubileja ove divne svetice, koja bi, po svojoj karizmi, mogla biti smatrana i modernom, unatoč činjenici da je živjela u 13. stoljeću. Njezina korjenita poruka ljubavi i njezin primjer kako treba vršiti djela duhovnog i tjelesnog milosrđa u evanđeoskome duhu sigurno su velika utjeha i neodoljiv poticaj svim ljudima koji u poplavi potrošačkog društva unutar civilizacije sebičnosti i vjerske mlitavosti žele biti čisti i vjerni Kristu. Red je dakle da upoznaju svetičin život i njezinu karizmu.

Zato sam svoj serijal iz 1981. proširio, preradio i dopunio, kako bih ga našoj vjerničkoj javnosti mogao ponuditi u obliku knjige. Od srca zahvaljujem vrijednoj urednici splitske Biblioteke asketsko-mističnih djela - "Symposion", Sestri Mariji od Presvetog Srca, koja je i ovu moju knjigu primila na objavljivanje kao četvrtu u istome nizu.

Moj poštovani subrat, o. Zvonko Zlodi, također se u svojoj knjizi "Sveta Elizabeta - životopis" pozabavio istom

temom, pa mi je to djelce poslužilo i kao djelomično nadahnuće, ali bih odmah dao i jednu pripomenu, jer nikad ne znamo kada će Sveti Otac neku blaženicu proglasiti svetom. Otac Zvonko Zlodi dopuštajući i svetičin atribut "Tirinška" kao posve ispravan, smatra da bi svetici trebalo označavati kao "Ugarsku" za razliku od Elizabete Portugalske. Međutim, u Ugarskoj, u istoj dinastiji Arpadovića, bile su, nakon Elizabete Tirinške, još dvije odabranice Božje istoga imena, ali zasad samo beatificirane. To su: Elizabeta Ugarska, kćerka kralja Andrije III. (umrla 1338.) i Elizabeta Ugarska, kćerka kralja Stjepana V. (umrla oko 1320.). Dakle je za našu Elizabetu najpreporučljiviji atribut "Tirinška".

U njemačkome gradu gdje živim i djelujem kao misionar, u župnoj crkvi u Hanau-Kasselstadtu, ima zanimljiv kip sv. Elizabete Tirinške iz kasnog srednjeg vijeka, koji se veoma razlikuje od njezina kipa u Marburgu, gdje je potkraj života djelovala, a tu je i umrla. Dok su proporcije kipa u Marburgu sasvim realističke, ovdje, u Hanau, one imaju nešto neobično: glava i ruke uvećane su u odnosu na tijelo. Umjetnik je očito htio reći da nije dovoljno samo glavom vjerovati, nego da je daleko važnije za kršćanina i trećoreca (sveta je Elizabeta pokroviteljica Franjevačkog svjetovnog reda) pretakati evanđeosku poruku u djela: "prihvatiti" je rukama, kako bismo poslušali sv. Pavla, koji tvrdi da je vjera bez djela mrtva.

Eto, i taj moj susret sa svetičinim kipom dodatni mi je motiv za pisanje i objavu ovoga djelca.

Kao treći motiv, mogli bismo i vi i ja smatrati preminuće u godini izlaska ove knjige svete Majke Terezije (nije formalno kanonizirana, ali kada joj taj atribut u svojim govorima daje Sveti Otac smijemo i mi!) "Elizabete Tirinške" našega vremena.

U tijeku pisanja njezino mi je ime u više navrata spontano dolazilo na pero. Kod obiju velikih djelatnica milosrđa tjelesnog i duhovnog nadahnuće je isto: ljubav! Mislim da je to

razumio i kipar koji je izradio opisani kip svete Elizabete u Hanau-Kesselstadtu. Veoma je, naime, istaknuo purpurno-crvenu boju svetičine odjeće, što je boja ljubavi, a u konkretnom slučaju simbolizira činjenicu da je svetica sve činila iz ljubavi.

Dakako, ovakva su djela uvijek, makar djelomično, kompilacije, jer se zbog točnosti faktografije moramo oslanjati na stručna historiografska vrela. Jedan od glavnih izvora bilo mi je djelo o svetoj Elizabeti Tirinškoj prof. dr. Friedhelma Jürgensmeiera, predavača crkvene povijesti na Sveučilištu u Mainzu. Ipak, nadam se da je knjiga u mnogome i samostalno autorsko djelo, jer sam na vlastit način rješavao neke dvojbe i nejasnoće, primjerice, je li svetica, nakon smrti svojega muža, iz zamka Wartburg otjerana ili je otišla po vlastitoj odluci, kao i problem nazočnosti magistra Konrada Marburškog u posljednjim godinama svetičina života.

Predajem ovo djelce dobrohotnim čitateljima iz redova vjernika i svih ljudi dobre volje i tražitelja istine u nadi da će im se bar donekle otvoriti humani, topli i evanđeoski vidokruzi svete Elizabete Tirinške.

Marijan Dominik Kovač OFMConv.

ŽIVOTOPIS

Prvo poglavlje:Tek rođena, a već zaručena

Drugo poglavlje: "Viteže, ja je iskreno i duboko ljubim"

Treće poglavlje:Doba križarskih vojni

Četvrto poglavlje:Druge je radosti željela njezina duša

Peto poglavlje:"Došao je čas da Bog pozove svoje prijatelje k sebi"

Prvo poglavlje

TEK ROĐENA, A VEĆ ZARUČENA

Prvi životopis svete Elizabete Tirinške potječe od njezina ispovjednika magistra[1] Konrada Marburškog (umro 1233.), inače dosta kontroverzne povijesne ličnosti, o kojoj će kasnije još biti riječi. Zahtjev da se kratki Elizabetin životopis napiše i dostavi u Rim stigao je iz Rima, gdje se je tako reći odmah iza Elizabetina preminuća počeo voditi preliminarni postupak za njezinu kanonizaciju. Potpisao ga je i poslao stanoviti Rajmund da Penaforte, po prezimenu sudeći Španjolac ili Portugalac, a uz potpis je kao svoju funkciju naveo "papinski kapelan". Svakako, netko iz odbora koji je pripremao kanonizacijski proces.

Magistar Konrad Marburški postupio je po tome zahtjevu i poslao svoje izvješće o Elizabetinu životu (a naročito: preminuću) krajem listopada 1232., dakle nepunu godinu dana nakon grofičina preminuća, koje je bilo uslijedilo 17. studenoga 1231. On izvješćuje da je svetičina bolest trajala 14 dana, a ona je pretkazala dan svoje smrti. Sa strahopoštovanjem je i strahom govorila o "strogosti Sudnjega dana i svojega svemogućega Suca", pa se je kratko pred smrt još jednom ispovjedila magistru Konradu i iz njegovih je ruku primila svetu Popudbinu. Konrad je od nje tražio da mu priopći svoju posljednju volju glede svojih dobara i druge imovine, primjerice, građevinskih sprava i strojeva koji su se rabili za izgradnju karitativnih ustanova, pa i same bolnice u kojoj je Elizabeta među siromasima i bijednicima bolovala i umrla koji dan nakon toga razgovora. Dobio je sljedeći odgovor: "Sve što se vodi kao moje odavno sam namijenila siromasima. Njima treba sve razdijeliti, eto moje posljednje volje. Jedino pridržavam pravo na svoju svečanu, premda

već pokrpanu grofovsku odjeću, kako biste me u njoj mogli staviti u lijes!"

Bolnica u Marburgu u kojoj je umrla nama bi, ljudima na pragu drugog tisućljeća, mogla dozvati u pamet dobrotvorne ustanove kakve je majka Terezija osnivala širom svijeta, a pretežito u Indiji, za ljude i žene kojima nema spasa: gubavce, bolesnike od side, osobe stravično osakaćene u katastrofama... Dala ju je sagraditi i napuniti takvim nesretnicima (kojima se na taj način ipak mogla pružiti utjeha dostojne i kršćanske smrti) koju godinu prije nego je i sama u nju ušla, te je svoj naslijeđeni udovički kapital darovnicom odredila za uzdržavanje te bolnice.

Udovicom je tada bila oko četiri godine, otkako joj je ljubljeni muž Ljudevit, vladajući grof grofovije Thüringen,[2] preminuo od neke zarazne bolesti 1227. došavši na putu za Svetu zemlju (u sklopu križarske vojne) u Otrant, grad po kojemu je prijelaz iz Jadranskog u Jonsko more nazvan Otrantskim Vratima. Ta joj je smrt bila dvostruka nesreća: a) izgubila je ljubljenoga životnog druga, s kojim se vjenčala u veoma mladoj dobi i stigla mu prije svoje dvadesete godine roditi troje djece b) izgubila je zaštitu od napadaja škrte i sebične plemićke rodbine i bogatih uglednika u grofoviji Thüringen, kojima je strašno išlo na živce Elizabetino čovjekoljublje i, kako su govorili, rasipanje novca u korist skitnica i onih koji kradu Bogu dane. Ometali su je u pravima koja je imala kao vladarica (vladajuća grofica) grofovije Thüringen s glavnim gradom Wartburgom, a bili su gnjevni i na njezina ispovjednika i pouzdanika magistra Konrada, koji im se doduše i inače bio zamjerio kao veliki promicatelj pokreta za oslobađanje Kristova groba, ali s time u vezi kao prestrog ispovjednik i djelatnik u tada dosta aktivnoj Inkviziciji (on će koju godinu nakon Elizabetina preminuća nasilno izgubiti život). Bilo kako bilo, Elizabeta je umrla u jednakim okolnostima kao i siromasi kojima je uime Krista poklonila ljubav i sva materijalna dobra kojima je raspola-

gala, nevoljena od obitelji i visokoga plemstva, čak odvojena i od svoje djece.

Sve je to sažeto prikazano u spomenutom kratkome životopisu što ga je, kako rekosmo, magistar Konrad poslao u Rim na ruke stručnjaka u procesu kanonizacije, Rajmunda da Penaforte, a glede odnosa rodbine i uglednika prema grofici imamo i dirljivo svjedočanstvo stanovite Isentrude von Horselgau,[3] dano u okviru istoga kanonizacijskog procesa za koji je svjedočio i Konrad, samo tri godine kasnije (1235.). Isentrud von Horselgau bila je služavka, pratiteljica i povjerljiva osoba grofice Elizabete. Isentrud je izjavila pod prisegom u zapisnik da je obitelj Elizabetu psovala, prezirala i vrijeđala, širila o njoj klevete da je izgubila pamet i poludjela i da je u redu da se u životu nađe na istoj razini kao i njezini toliko ljubljeni siromasi. Istini za volju, tim feudalcima nije ni moglo lako ići u glavu da se je jedna zemaljska grofica i kraljevska kći (Elizabeta je bila kćerka ugarsko-hrvatskoga kralja Andrije II., koji ju je čak i nadživio) toliko "slistila" sa siromasima zbog izvršenja Kristova naloga o djelima tjelesnoga milosrđa. Njima nije išlo u glavu, ali jest - Crkvi! Zbog toga svoga odabranog životnog puta, koji je bio težak i stajao ju je gorkih suza, Elizabeta je kroz duga stoljeća, do današnjeg dana, štovana, čašćena i voljena od milijuna ljudi, bez obzira na sve njihove druge međusobne razlike i posebnosti.

Na čast oltara podignuo ju je papa Grgur IX. (1227.-1241.), a njezin je grob vrlo brzo postao odredištem hodočasnika. Odmah je proglašena svetom (bez uobičajena prijelaza preko statusa blaženika), i to na Duhove 1235. A vrlo je brzo prešla i u legendu. O tome svjedoči i jedna dugačka pjesma, čija je slava u stoljećima koja su slijedila rasla, iako je začudo pjesnik ostao nepoznat, a zna se samo da ju je ispjevao između 1240. i 1260.

Pjesma se zove "Pjevački rat u Wartburgu" (napominjem da izraz rat ovdje znači natjecanje). Ako je suditi po sadržaju

te pjesme, vladajući grof grofovije Thüringen, budući Elizabetin tast Hermann (umro 1217.),[4] upriličio je 1206. u gradu Wartburgu veliko viteško pjevačko (i pjesničko, stihotvoračko) natjecanje, ali na način da riječju i djelom do izražaja dođu sve tada visoko cijenjene viteške vrline. Ako u razumnome roku ne dođe do odluke o pobjedniku, taj će se turnir produžiti na neodređeno vrijeme, tako je barem tražio vladajući grof. I doista, turnir nikako da završi. Porota koja je imala zadaću proglasiti pobjednika nikako se nije uspjela usuglasiti.

Savjetnici grofa Hermanna predložili su mu da pozove u svoj Thüringen nekoga velikog stručnjaka za pjesništvo i turnire i da mu povjeri dužnost vrhovnoga arbitra za uratke natjecatelja. Nakon dulje rasprave kocka je pala na čuvenoga meštra Klingsohra,[5] mađarskoga pjesnika, pjevača, glazbenika i umjetnika, koji je živio u Erdelju (ili, kako se u Thüringenu za taj kraj govorilo, Siebenbürgenu - Sedmogradskoj) i bio poznat širom Srednje Europe. Ali meštar Klingsohr imao je još jednu vrlinu: bio je vidjelac, prorok. Dotada je već bio pretkazao neke radosne i žalosne događaje u više tadašnjih vladarskih obitelji, što će doći do izražaja i ovoga puta.

Čim mu je došao Hermannov kurir u Erdelj, Klingsohr je odmah krenuo na put ne časeći časa. Kao da je znao da će iz Thüringena netko baš tada po njega doći. Bio je potpuno spreman za taj dosta daleki put s postajama u Budimpešti, Bratislavi, Pragu, Nürnbergu...

Kad je dojahao u Eisenach, već je bila pala večer sedmog dana, a ono što je rekao Hermannu i okupljenim velikašima bilo je od takva značenja da smijemo pretpostaviti kako bi vidjelac bio došao toga dana (na početku ljeta 1207.) u Eisenach i Wartburg i sam od sebe, makar ne bio pozvan. Upravo je, naime, imao viziju Elizabetina dolaska na svijet. Evo njegovih riječi, kako su ih zabilježili stari zapisi:

"Uzvišena gospodo, želim vam navijestiti radosni događaj. Vidim jednu divnu zvijezdu kako izlazi u Ugarskoj i

sprema se doći u vaš Marburg, a odatle kreće njezin sjaj po svemu svijetu! U današnjoj će se, naime, noći mojemu gospodaru, ugarskome kralju, roditi djevojčica. Dobit će ime Erzsebet (to jest: Elizabeta) i udat će se za sina vašega vladajućeg grofa. Bit će sveta, a njezina će svetost donijeti radost i utjehu svekolikome kršćanstvu!" Riječi čudnoga gosta ostavile su snažan dojam na nazočne plemiće, a i na vladara i njegovu ženu Sofiju. Gotovo se zaboravilo na pravi razlog zbog kojega je vidjelac iz Siebenbürgena (Sedmogradske) bio pozvan.

Kada je prvo uzbuđenje prošlo, Klingsohr je zamoljen da odsluša izvedbe svih pjevača, što je on učinio još iste noći. Nakon stanovita razmišljanja, izrekao je svoju odluku i proglasio pobjednika. Ali kako je tradicija nadasve zapamtila proročanstvo u vezi s Elizabetom, nije za buduća pokoljenja ostalo zabilježeno ime pobjednika u pjesničko-pjevačkom natjecanju. Znamo jedino da je dugotrajni turnir na dvoru Hermanna Tirinškog bio te iste noći završen i da se je buduća svetica doista rodila.

Ona, Erzsebet Arpád - Elizabeta Arpadska - došla je na svijet ljeti (ne zna se točan datum) 1207. u zamku Sáros-pataku (neki ga pišu i kao dvije riječi Sáros Patak - izgovor otprilike Šaroš Potok), koji i danas postoji, a relativno je dobro i sačuvan. Nalazi se na sjeveru Mađarske, blizu jedne vode, koja je ipak prevelika za potok. Mađari su preuzeli tu riječ iz hrvatskog ili češkog jezika zajedno s izvornim značenjem. Naš glas "o" pišu kao "a", jer se u njihovu jeziku svako nenaglašeno "a" čita kao (jako otvoreno) "o". - Žele li da izgovor bude a, stavljaju na slovo a uzlazni naglasak, kao što imamo u prvom dijelu naziva Elizabetina rodnog zamka.

Riječ pak Sáros (izgovor Šaroš) jamačno je prezime (semitskoga podrijetla), a uz malu izmjenu nosi ga i onaj čuveni bogataš, čija se dobrotvorna i mecenatska djelatnost smatra kontoverznom. (U Hrvatskoj on podupire udrugu "Otvoreno društvo".) Bilo kako bilo, ime Elizabetina rod-

noga zamka moglo bi se na hrvatski prevesti kao "Šarošev potok" ili "Kod Šaroševa potoka".

Kraljevna Elizabeta bila je peto dijete svoga oca. Budući da je bila žensko, otac i majka već su joj tada počeli tražiti muža. Tako je to nekada bilo, naročito u vladarskim obiteljima. Politička strategija bila je nažalost i na tome području jako nazočna, ali Božjom voljom i srećom u Elizabetinu će slučaju to dobro ispasti i s osjećajne, ljudske strane.

Pala je kocka na sina grofa Hermanna Tirinškoga, koliko god je on bio po plemićkome i dinastičkome rangu niži od "nevjestina" oca. Andrija je bio pripadnik stare i slavne obitelji Arpadovića, koja je vrlo rano dala i jednoga veoma poznata sveca, što i danas kod Mađara slovi kao glavni junak cijele njihove povijesti, a po njemu se zove i drevna mađarska kraljevska kruna. To je Stjepan ili Ištvan (970.-1038.). On je i jedan od titulara zagrebačke katedrale,[6] kojoj je drugi titular "Uznesenje Blažene Djevice Marije". Bilo kako bilo, kralj Andrija II. Arpadović ponudio je preko svoga izaslanika "ruku" svoje tek rođene kćeri za sina grofa Hermanna Tirinškog.

Andriji je, naime, trebao saveznik protiv jednoga dosta moćnog vladara na golemome njemačkome mozaiku (Njemačka će postati cjelovita država tek nekoliko stoljeća kasnije). Radi se o kralju Filipu, vladaru državice Schwaben (lat. Alamannia ili Suevia), koja je svojim istočnim dijelom (danas je tu njemačka savezna pokrajina Baden-Württemberg) graničila s Hermannovim Thüringenom. Andrija je s Filipom imao teških sporova, a Filip ni s Hermannom nije bio u prijateljstvu. Andrija je mislio da će Hermann, kada mu postane preko ženidbenoga ugovora saveznikom, držati u šahu njegova protivnika i ostaviti mađarsko-hrvatskom kralju slobodne ruke za druge vladarske poslove.

Kada je Elizabeta napunila prvu godinu života, došlo je i do formalnoga ugovora dvojice vladara o toj stvari, s time da Elizabeta bude odgojena u Thüringenu već kao dijete, da preuzme zaručnikov jezik i skup nacionalno-kulturnih obi-

lježja koja su bila karakteristična za njemački Thüringen. Ipak se čekalo da malo dijete napuni barem četiri godine.

Početkom ljeta 1211. sve je bilo spremno za putovanje male Erzsebet u novu domovinu. Za vođu puta kralj Andrija je odredio plemenitašicu Bertu Bendelebensku. U konvoju je trinaest kreatih kola, a uz njih dvadesetak jahača. Velik dio prostora u kolima zauzima bogati kraljevski miraz buduće grofice tirinške.

Krenulo se u prvom tjednu srpnja. Do Bratislave je pratnja bila sastavljena od ugarskih časnika, a u Bratislavi su malu kraljevnu, voditeljicu Bertu, sobarice, kuharice i druge pratilje, kao i kola s mirazom preuzeli ljudi tirinškoga vladajućeg grofa Hermanna. Na čelu nove pratnje bio je član Hermannove vlade, ugledni vitez Walter von Vargila.

Na gradskim vratima grada Eisenacha povorku je dočekao osobno zemaljski grof Hermann Tirinški. Zagrlio je pristiglu malu gošću iz daleke Ugarske govoreći: "Drago dijete! Pozdravljamo te ovdje u Thüringenu iz svega srca. Ako bude Božja volja, ti ćeš biti jednoga dana vladarica ove zemlje!"

U prvi je mah Elizabeta "zaručena" za grofova najstarijega sina Hermanna, koji je kao najstariji po plemićkome običaju nosio očevo ime. Bio je oko deset godina stariji od Elizabete, ali je ubrzo (1216.) umro. Tada je novim zaručnikom postao njegov pet godina mlađi brat Ljudevit, s kojim će se Elizabeta nakon nekoliko godina doista i vjenčati.

Grof Hermann često poziva na dvor u Wartburg (brijeg iznad Eisenacha) čuvene umjetnike, prije svega tzv. "minnesängere", koji opjevavaju junačka djela poznatih velikaša. Elizabeta s ostalom aristokratskom djecom pribiva izdaleka tim svečanostima. Razumije estetske dometе pojedinih nastupatelja, a najviše joj se svidio tada čuveni "minnesänger" Walther von der Vogelweide. Ipak bježi i postaje joj neugodno kada gosti počnu neumjereno piti zdravice iz golemih srebrnih pehara.

Drugo poglavlje

"VITEŽE, JA JE ISKRENO I DUBOKO LJUBIM"

U međuvremenu je u njezinoj domovini Ugarskoj došlo do priprema za križarsku vojnu u svrhu oslobođenja Kristova groba u Palestini. Takve su vojne u srednjemu vijeku bile na dnevnome redu širom kršćanskoga svijeta. Inače, o njezinu se ocu, koji je bio ugarsko-hrvatski kralj od 1205. do 1235. (Hrvatska je tada već cijelo stoljeće bila u personalnoj uniji s Mađarskom), uči i u hrvatskim školama.

Premda je vladarska obitelj kojoj je Elizabetin otac pripadao dala više blaženika i svetaca, po svemu se čini da je sam Andrija II. bio sasvim mlak vjernik, dakle bi njegova inicijativa za križarski rat mogla imati više politička nego vjerska obilježja. Htio je njime zadobiti slavu i povećati svoj autoritet u ugarskome i hrvatskome plemstvu. Slično se može reći i za križarski rat koji je (malo godina nakon rata koji je pokrenuo ugarski kralj) poveo njemački car Fridrih II. s tom razlikom što je Fridrihov rat bio uspješan (jer je doveo do oslobađanja Jeruzalema), a Andrijin nije. Povjesničari samo Fridrihov križarski rat vode u popisu tih ratova (peti je po redu) dok se Andrijin u tome popisu uopće ne vodi, nego mu se pridaje tek epizodna uloga.

Danas Crkva na te ratove gleda kritički, a kako su ih doživljavali ljudi trinaestoga stoljeća, teško je reći. Što se tiče Elizabete Tirinške, možemo odmah reći da ih je gledala kao tragediju. Vidjet ćemo u nastavku ovoga životopisa da je gorko zaplakala kada je među stvarima svoga muža otkrila (na vrhu desnoga rukava njegove odore) ušiven križ, koji je značio njegovo uvrštenje u postrojbe što idu u križarski rat. Ali o tome kasnije.

Andrija II. je krenuo preko Bizanta u Svetu zemlju iste godine kada je njegov saveznik, tirinški grof Hermann, umro (1217.). Nakon nekoliko mjeseci vratio se s malobrojnom vojskom bez ikakve značajnije pobjede. Onda je plemstvo od njega tražilo da smanji svoja vladarska, a poveća plemićka prava. Udovoljio je zahtjevima i 1222. izdao u tome smislu tzv. "Zlatnu bulu". Ima trideset članaka, a posljednji kaže: ako se kraljevi ne bi držali "Bule", plemstvo ima pravo na prigovor, pa i na oružani otpor. (Najstariji sačuvani prijepis Zlatne bule potječe iz 1318., onaj koji se čuva u Zagrebu mlađi je.) Zanimljivo je podsjetiti da je Bula u načelu priznata i od kasnije vladarske obitelji Habsburg (Andrija je, kako rekosmo, pripadao Arpadovićima), pa su se više stoljeća kasnije na nju pozivali (nažalost neuspješno) odvjetnici Petra Zrinjskog i Frana Krste Frankopana. Toliko o Elizabetinu ocu.

Elizabetina je majka bila iz čuvene obitelji Andechs-Meran, iz koje potječe i sveta Hedviga (ili Jadviga), vojvotkinja Šleske (kanonizirana 1267.). Jedan od posjeda te obitelji, Andechs (ili Erling-Andechs), danas je poznato proštenište u Gornjoj Bavarskoj, na Amerskome jezeru, dok je posjed Meran (talijanski Merano) u Južnome Tirolu. Ime je Elizabetine majke bilo Gertruda, pa će tako Elizabeta nazvati kasnije i jednu svoju kćerku. Gertruda je bila sestra već spomenute Hedvige, ali i drugih povijesnih osoba, kao što je, primjerice, Bertold, skromni svećenik, biskup i na kraju patrijarh Akvileje. Bila je i sestra francuske kraljice Agneze, udane (povijesni dokumenti kažu "nezakonito", ali nisam uspio otkriti u čemu ta nezakonitost stoji) za kralja Filipa Augusta, koji je, kao i Gertrudin muž Andrija II., sudjelovao u križarskoj vojni. Vidjet ćemo u kasnijem izlaganju da je u tim plemenitim rodovima bilo i "crnih ovaca", sličnih osobama iz visokoga plemstva koje će kasnije mučiti Elizabetu u Wartburgu. Zasad kažimo da je jedan Elizabetin ujak, brat njezine majke Egbert, iako na visokoj crkvenoj funkciji (bio

je bamberški biskup) po svemu sudeći sudjelovao u uroti protiv tamošnjeg kralja Filipa, koja je dovela do kraljeve nasilne smrti. I sama Gertruda, Elizabetina majka, nasilno je završila život 1213. Kada već dadosmo podatke o Elizabetinoj rodbini s majčine strane, recimo još i to da je njezina tetka Matilda (majčina sestra) ostavila časno ime kao samostanska poglavarica u Kitzingenu.

Odvajanje djece od roditelja u vrlo ranoj dobi nije u srednjemu vijeku kod plemićkih obitelji bilo nikakva rijetkost. Kadšto se na takav način osigurava primirje ili ugovor o miru između zemalja koje su do jučer ratovale. Nazočnost maloga djeteta iz pobijeđene zemlje na dvoru pobjedničkoga vladara jamstvo je da pobijeđena zemlja neće više udariti na susjednu zemlju, pa i ako vojno ojača. Takvih primjera ima i u hrvatskoj povijesti za vrijeme narodnih vladara: zna se da je jedan malodobni kraljević boravio u Mlecima kao talac.[7]

Možda je i Elizabetin prijelaz u Thüringen od nje učinio svojevrsnog taoca, čija nazočnost na dvoru vladara savezničke državice jamči da će vladar te državice ispuniti neku savezničku dužnost, odnosno, da će, u konkretnome slučaju, vladajući grof Hermann doista zadržavati susjednu državicu Sveviju da ne poduzima ništa što bi značilo smetnju ili opasnost za Mađarsku.

Bilo bi zanimljivo istraživati psihološke učinke takvih rastanaka od majke i oca. Je li od otuđenja veća šteta (dijete gubi izvornu domaću okolinu) ili korist: dijete stječe nove dojmove i dolazi u sredinu gdje su možda ljudski odnosi izgrađeniji, pa mu se umni i osjećajni vidokruzi proširuju? Teško je o tome uopćeno suditi, ali budući da su u Elizabetinu slučaju roditelji, po svemu sudeći, bili karakterno neuspjeli ljudi, a jamačno su, prema onome latinskome načelu "Similis simili gaudet",[8] sličnim ljudima bili svojom voljom i okruženi, smijemo uzeti kao vjerojatno da je u njezinu slučaju premještaj bio koristan.

Čini se da je najpozitivnija osoba u novome Elizabetinu životnome *milieu-u* bila vladajuća grofica Sofija, majka njezina budućega muža. Elizabeta će doduše jednoj od svojih kćerki dati ime svoje majke Gertrude, ali to joj nije prva kćerka. Smijemo li na to ukazati kao na znakovitu neobičnost? Pogotovo kada se znade kako je svojoj prvoj kćerci dala ime časne svoje svekrve, koja joj je u novoj domovini zamjenjivala majku. Sofijin pak muž, Elizabetin budući svekar, bio je drugačiji. Vrijeme u kojemu je živio (13. stoljeće) bilo je doba kada se od čelnika feudalne obitelji očekivala žestina, žudnja za što većom koncentracijom moći, koja se stječe ciljanim vezama s korisnim obiteljima (recimo, u sklopu planiranja "mudrih" ženidaba svojih kćeri i sinova) i neprestanim povećavanjem bogatstva. To je u znatnoj mjeri bilo nazočno u karakteru i ponašanju Elizabetina svekra, vladajućeg tirinškog grofa Hermanna. Najbolje što se o njemu može reći jest da je u Wartburgu i Eisenachu ugošćivao pjesnike i umjetnike, pa je i sam slovio kao pripadnik kulturne elite, a likovne inovacije u dvoreu Wartburgu na dekorativnome i čisto upotrebnom planu (namještaj, slike, štukatura zidova itd.) svjedočile su i o njegovu osobnom estetskom smislu i ukusu.

Iako vladar male feudalne državice, okupio je oko sebe puno dvorana i u njihovu se krugu vladao kao kakav veoma značajan suveren. Tako se stvorilo svojevrsno suparništvo između njega i moćnog kneza-nadbiskupa grada Mainza, s kojim je Hermann imao neprestane sporove, što su se kadšto prometnuli i u oružane okršaje.

Ali vratimo se na opis odnosa između Elizabete i njezine "privremene majke" i odgojiteljice grofice Sofije. Mudra i pobožna grofica brzo je uočila poseban interes male Mađarice za vjerske stvari i sklonost molitvi i meditaciji, iako je Elizabeta bila tek u prvome djetinjstvu. Grofica je taj interes poticala, a osobito se radovala kada bi neka pojedinost u sklopu obične dječje igre izazvala kod djevojčice neku re-

ligioznu asocijaciju, pa se mala Elizabeta iznenada povukla i spontano utonula u molitvu. Vidjela je da je djevojčica sklona činjenju malih žrtvica ili odricanju od raskoši, kakva je u dvorskome životu inače bila gotovo neizbježna. Ona joj je pritom pomagala i bila ne samo odgojiteljica nego i starija prijateljica i pouzdanica, pa joj je djevojčica rado govorila o svojoj sućuti nad mukom i raspećem Gospodina našega Isusa Krista, a već je tada osjećala onu posebnu duboku ljubav prema siromasima, patnicima, frustriranim osobama i izopćenicima. Ta socijalna skupina predstavljala je ružno i turobno naličje dvorskome blještavilu u krugu vladajućeg grofa.

Prema mladome grofu-nasljedniku, jedva pet godina starijem od sebe, njegovala je mala Elizabeta iskrenu sestrinsku ljubav. Međutim, nastupom puberteta oko dvanaeste godine života ta je ljubav dobijala nova, maloj djevojčici nepoznata obilježja. Ostajući jednako topla i snažna, pretvarala se je u ljubav zaručnice prema zaručniku. Moramo misliti i na činjenicu da je u 13. stoljeću prosječni ljudski vijek bio mnogo kraći nego danas, pa je u ljudskom životu sve počinjalo ranije, što vrijedi i za zaručničku ljubav, za ženidbu, za majčinstvo itd.

Otac njezina zaručnika Ljudevita, vladajući grof Hermann umro je 1217., pa je Ljudevit, premda vrlo mlad, morao uzeti na svoja pleća teško nasljedstvo: vladavinu nad grofovijom Thüringen. U času svekrove smrti Elizabeta je i formalno premlada za ženidbu, ali razvoj ljubavi ide u oba mlada srca svojim tokom. Ljudevit i Elizabeta često idu na duge osamljene šetnje na konju, utvrđuju se u ljubavi i vjernosti, snuju planove za budućnost.

Knez-nadbiskup grada Mainza imao je na zubu grofoviju Thüringen. Teritorijalne i druge razmirice postojale su već u doba vladavine Ljudevitova oca. Znajući da nije u pravu, knez-nadbiskup je "raznim" načinima stekao nekoliko saveznika u susjednim državicama, ali ih je Ljudevit već 1219. sve potukao i učvrstio svoj autoritet u Thüringenu, iako tada

još nije imao ni punih 20 godina. Došlo je do mira, koji je knez-nadbiskup Siegfried potpisao u Fuldi, odričući se neutemeljenih zahtjeva.

Ali u međuvremenu stvorila se među dvoranima dvorca Wartburg mala urota protiv Elizabete, o kojoj se govorilo da na mladoga vladara loše utječe pretjeranom pobožnošću i rasipnošću u korist lijenih i nezahvalnih siromaha. Bilo je i zahtjeva da Elizabetu treba prognati u njezinu domovinu. Dakako, na djelu su bile dvorske spletke. Bilo je više aristokratskih obitelji koje su htjele vidjeti nekoga svoga mladoga ženskog člana na prijestolju tirinške vladajuće grofice. U vrijeme najžešćih govorkanja Ljudevit se nalazio na bojištu u Hessenu, gdje je došlo do manjih okršaja sa saveznicima kneza-nadbiskupa Mainza.

Jedan je vitez dojahao u Hessen i tražio sastanak s vladajućim grofom. Rekao je:

"Visosti, o princezi Elizabeti loše se govori na dvoru. Imate li na to što reći?"

Odgovor je glasio: "Samo to da je iskreno i duboko ljubim i da će biti moja žena čim stekne minimalnu dob života po crkvenim propisima za vjenčanje. Možda je to govorkanje doprlo i do njezinih ušiju. Ne vjerujem da se je pokolebala u svojim nadama, jer znade da je ljubim još od djetinjstva, ali možda je žalosna. Stoga ti naređujem, viteže, da je, čim se vratiš na Wartburg, obavijestiš o ovome našem razgovoru."

Treće poglavlje

DOBA KRIŽARSKIH VOJNI

Prošle su od toga slučaja pune dvije godine do časa kada je Ljudevitova zaručnica stekla minimalnu dob za sklapanje braka, to jest (prema ondašnjim propisima) četrnaest godina. Ali su ove dvije godine čekanja ipak bile divne. Ljudevit je shvatio da mora djelatno zaštićivati svoju Elizabetu od nesklonih joj dvorana i članova tirinške vladarske obitelji, jer su spletke i ogovaranja ipak stanovita negativna energija, koja bez potrebe njegovu milu zaručnicu dovodi do tuge, do melankolije, a ona je sklona radosti. K tome, ometaju i njezin dobrotvorni rad, a ona čovjekoljublje njeguje s toliko srca.

Otada pa do Ljudevitove prerane smrti zli jezici na dvoru u Wartburgu neće moći Elizabeti ni najmanje nauditi.

Napokon je došao i žuđeni dan vjenčanja. Ono je održano u siječnju godine 1221. i to na veoma svečan način, a odabrana je crkva u nizini, a ne na brdovitome Wartburgu - crkva sv. Jurja blizu glavne tržnice u Eisenachu. Smijemo reći da je Eisenach bio stvarni glavni grad grofovije Thüringen, jer je Wartburg, premda formalno prijestolnica iz činjenice što su tu bile vladareva rezidencija i upravne zgrade, samo brežuljak iznad Eisenacha, gdje se osim dvorca (zamka) nalazi tek nekoliko kuća.

Ženik je imao dvadeset, a nevjesta četrnaest godina. Svečanost je trajala tri dana. Održani su turnir, plesovi i narodno veselje...

Ali već nakon dviju godina presretnoga braka kapnula je prva kap gorčine, o kojoj Elizabeta još dugo neće ništa ni slutiti, jer će do tragičnoga ploda zlokobne papine poruke doći tek 1127. Da, papine poruke! Honorije III. s Petrove je

stolice poslao po kuriru poruku mladome grofu s prijedlogom da sudjeluje u križarskome ratu koji je trebao početi za koju godinu. Popis glavnih europskih junaka kojima bi bilo prikladno takav poziv uputiti poslao je svetome ocu svenjemački car Fridrih II., koji je u dogovoru s papom tu vojnu pripremao.

Jamačno je Ljudevit pogriješio što je stvar zatajio svojoj ženi. Ona mu je bila beskrajno privržena i, kako čitamo u zapisanim svjedočanstvima nekih dvorjanki, koje su bile saslušane u kanonizacijskom Elizabetinu procesu, "ljubila bi ga po tisuću puta". Zna se da je i Ljudevit volio svoju ženu i bio joj apsolutno vjeran, što je inače u tadašnjim vladarskim obiteljima bilo nešto rijetko.

Da je o pozivu govorio ženi, došlo bi do raspravljanja. On bi možda odustao od odlaska u taj rat, spasio bi vlastit život i uštedio dragoj ženi golemu patnju. Inače, nisu ga poticali samo religiozni razlozi za sudjelovanje u križarskoj vojni, nego i politički, čak potonji više.

Biti križar donijelo bi mladome tirinškome vrhovniku mnoge prednosti. Uvijek je postojala opasnost da knez-nadbiskup Mainza, Siegfried ili njegov nasljednik, obnovi spor oko teritorija. Dotad je Ljudevit odolijevao, kao i njegov otac, ali papa kao vrhovni arbitar, čijoj su se odluci u načelu podvrgavali i knez-nadbiskup i grof, bijaše neutralan, nije se izjasnio. Ali ako Ljudevit "prihvati križ" (izraz za sudioništvo u križarskoj vojni), papa bi se opredijelio izrijekom za njega. U spomenutoj je papinoj poruci Ljudevit, naime, pročitao: "...terram et omnia iura tua, postquam crucem assumpseris, curabimus sub nostra et beati Petri protectione recipere et usque ad redditum tuum illibata servare...." (= zemlju i sva tvoja prava, nakon što prihvatiš križ, uzet ćemo pod svoju i blaženoga Petra zaštitu i neokrnjeno čuvati do tvojega povratka). Osim toga, Fridrih II. je nudio svakome sudioniku križarske vojne iz redova plemića dar od četiri tisuće maraka u srebru.

Veliko je pitanje kako bi se mladi Ljudevit prema svemu tome postavio da je iskreno porazgovorio sa ženom, saslušao njezine protivne razloge i vidio njezin strah.

Inače je brak bio vrlo sretan! Sreća u braku povoljno je djelovala na razvoj najljepših sklonosti unutar karakterološkoga poklada zaljubljenih supružnika. Ljudevit, mlad vladar na početku svojih dvadesetih godina (što se u ono doba već smatralo zrelošću), pokazuje mudrost i odvažnost u upravljanju tirinškom grofovijom. Elizabeta se potpuno podaje svojemu suptilnome doživljaju religije i razvija do pune mjere svoju herojsku, golemu sposobnost za sućut. To je dovodi do karitativne djelatnosti koja veoma začuđuje okolinu. Plemići u načelu nisu bježali od davanja milostinje preko Crkve, pa i od osnivanja i gradnje dobrotvornih ustanova, ali je ovo što je radila Elizabeta bilo sasvim nešto drugo, što se njima činilo gotovo nenormalnim. Ona, grofica, vladareva žena osobno je, to jest, vlastitim rukama njegovala prosjake i bolesnike, pa i one koji su oboljeli od krajnje neugodnih kožnih bolesti. Jednom je tako na skrivenu mjestu u perivoju dvorca pokupila nekoga jadnika, čija je kosa bila puna gnjida, pa mu je vlastitim rukama tu kosu odrezala i svega ga očistila, a onda mu povezala rane. Mislila je da na tom mjestu nitko neće naići, ali se je prevarila. Na susret s grupom zaprepaštenih dvorskih dama ona je reagirala bezazlenim srdačnim smijehom.

Grof Ljudevit joj je pružao punu potporu i ona je uživala svu slobodu da postupa kako joj je pobožno srce diktiralo. Osim u jednome slučaju. Elizabeta je učinila nešto što je zapanjilo i njenu svekrvu Sofiju, koja ju je inače, kao što smo već rekli, voljela i štovala. Ipak, ovoga je puta žena njezina sina učinila nečuvenu stvar: teškoga gubava bolesnika povela je pomoću odanih služavki u vlastitu spavaonicu i stavila ga u krevet. Obaviješten je Ljudevit, koji je ostavio sve i pun gnjeva dojurio u dvorac i u spavaonicu. Ali Bog je učinio čudo. Umjesto bolesnika našao je u krevetu križ s

Raspetim. Odmah napominjem da je taj prizor ovjekovječen na jednoj veoma davnoj slici[9] (u sklopu niza slika iz Elizabetina života) u crkvi koja se nalazi u sastavu Bolnice Svetog Duha u njemačkome gradu Lübecku.

Dakako, bila je to vizija - kada su u sobi ostale samo Elizabeta i sluškinje, imale su opet posla s bolesnikom, kojemu su i pružile nužnu njegu, a zatim ga preselile drugamo. Ali tako je grof Ljudevit vidio da je u humanome, karitativnome radu njegove žene na djelu milost Božja i još ju je zdušnije u tome pomagao i branio od zlih jezika. Čim je ona od njega zatražila 1223. da odobri gradnju bolnice u gradiću Gothi i stavi na raspolaganje državna sredstva, Ljudevit nije časio ni časa, iako je predstojao rat s Poljskom radi povratka jedne tvrđave pod vrhovništvo grofovije Thüringen, za koju su svrhu također bili potrebni znatni izdaci. Ljudevitu se učinilo znakovitim što su oba ta pothvata mirotvorni: bolnica u Gothi, kao i ratni: vraćanje pod vlast Thüringena privremeno izgubljene tvrđave Lebus, ostvarena u isto doba (1224.). To je veoma povećalo njegovo samopouzdanje kao vladara i muškarca, bio je blizu oholosti, činilo mu se da je neranjiv, pogotovo jer je u jednoj neobičnoj i opasnoj epizodi na dvoru dobio za to i nekakav dokaz. Zbilo se, naime, sljedeće: U okviru raskošne opreme dvora u Wartburgu njegov je otac Hermann bio dao ustrojiti i zoološki vrt, gdje je bilo i lavova. Jedan je nespretni timaritelj divljih zvijeri prigodom hranjenja lavova otvorio pogrešna vratanca kaveza. Umjesto manjih za ubacivanje hrane, otvorio je veća, kroz koja su svojedobno lavovi bili utjerani iz putujućeg kaveza u ovaj na dvoru. Veliki, bijesni i gladni lav izjurio je van, ali nije ni pogledao uplašena timaritelja, nego se zaletio prema grofu Ljudevitu, koji je s knjigom u ruci zamišljeno šetao po terasi nedaleko od zoološkoga vrta. Ljudevit se naglo okrenuo, oči su mu plamtjele, oštrim je pokretom desnice pokazao lavu vrata kaveza. Vladar i zvijer gledali su se u hipu kao dvije kobre, a onda je lav, poput

pitoma psa, dobroćudno mahnuo repom i vratio se u kavez, koji je timaritelj dršćućim rukama odmah zatvorio.

Možda je u ovoj zgodi bila i klica Ljudevitove tragedije, koja će uslijediti već za tri godine (1127.) kada je Ljudevit, smatrajući se neranjivim, nerazborito i neoprezno provodio mjere zaštite od zaraznih bolesti u Italiji i pao kao žrtva zaraze u talijanskome gradu Otrantu, ali o tome ćemo govoriti kasnije. Zasad, 1124., nakon pobjedonosna povratka s tvrđave Lebus, sve je u Ljudevitovoj i Elizabetinoj državici bilo u redu.

Rad sa siromašnima, bolesnima i na bilo koji način hendikepiranim osobama na koji je mlada Elizabeta bila potaknuta najiskrenijim i najdubljim religioznim osjećajima i obavljala ga osobno, vlastitim rukama i trošeći na to svaki trenutak slobodnoga vremena, učinio je mladu vladaricu najpopularnijom osobom u krugu tirinškoga puka. Ali na djelu je bilo još nešto (također potaknuto tankoćutnim proživljavanjem kršćanstva i Evanđelja). Elizabeta se svom dušom opirala staleškim razlikama među ljudima, koje su u njezino vrijeme (prva polovica trinaestoga stoljeća) bile veoma jake, a ni Crkva, unatoč svojemu poslanju njegovanja jednakosti među ljudima, nije bila izvan toga feudalnog ustroja nejednakosti. Njoj je smetalo što se javno mora kretati uvijek u raskošnim kočijama i s pratnjom u živopisnim odorama, pa je kriomice izlazila iz dvora sama i namjerno se miješala među puk kao da je i sama iz puka. Zabilježene su mnoge takve zgode, a u pučkoj tradiciji je moguće i mnogo stoljeća kasnije pratiti njihove tragove. U prvi mah je narod u lijepoj i susretljivoj dobrotvorki mislio da vidi mladu ženu koja je grofici Elizabeti slična, jer nitko nije mogao zamisliti da bi ona sama smjela samo tako ići u puk kao da je obična žena.

1224. godine zadesila je grofoviju Thüringen nezapamćena suša, a i neki je čudni vjetar puhao cijelo ljeto i razarao zrnevlje. Žito je postalo jako skupo, nepogoda se

osjećala dvije pune godine. Ljudi su sav svoj novac morali davati samo za hranu, koja je poskupjela. Iz toga vremena potječu svjedočanstva o nepoznatoj ženi u bijelome rupcu, koja se često viđala na tržnici ispod Wartburga (Eisenach) i novčano pomagala siromašne kupce da dođu do hrane. Znala bi se naći uz tezgu s vagom kada bi ova ili ona domaćica, čuvši cijenu izmjerene robe, tužno odustajala od kupnje, a onda bi se neznanka ponudila da plati razliku. Dobrotvorka je sličila na groficu, ali nitko nije mogao pomisliti da bi se ona doista tu našla i u takvim okolnostima.

Ali stvar je izašla na vidjelo kada je Elizabeta sama pješice nosila svoje prvo dijete na krštenje u crkvu. Legenda kaže da se je tako htjela svjesno i vidljivo pridružiti svim majkama, majkama u svojemu puku. Nakon toga su je svi prepoznavali i susretali s ljubavlju. Osim darova za izravnu porabu, kao što su hrana i odjeća, grofica je sa svojim služavkama nosila po selima svoje grofovije i predmete poljodjelskoga alata i pribora, kao što su srpovi, kose, kosiri, radna obuća, kako bi ljudima omogućila da privređuju. U njezino doba nažalost još u Europi nije postojao krumpir, ljudi su ovisili o žitaricama, ali usjevi su efektivno rodili samo u razmjeru 1:3, što znači, da bi svaka manje uspjela žetva dovodila do gladi.

Također je seljakinjama davala veće količine platna za obradu, kako bi ga priredile za odjeću i druge potrebe vlastite obitelji, a i za prodaju.

Kada su pak ljudi znali tko je, kleknuli bi pred nju kada bi im se obratila, što ju je žalostilo i smetalo. Osobno bi ih blago uzela ispod pazuha i podigla, pa im čak predlagala da joj se obraćuju samo imenom i govore joj ti. Jednako se odnosila i prema svojim sluškinjama, o čemu će kasnije, na kanonizacijskome procesu, svjedočiti njezina vjerna Isentrud.

Njezin se muž priznavao vjernikom, ali je bio daleko od duboka doživljaja vjere kakav je milošću Božjom u

herojskome stupnju imala Elizabeta. Ipak, duboko je poštovao silinu vjerskih osjećaja svoje mlade žene. Od Isentrude imamo izvješće o jednoj neobičnoj i simpatičnoj zgodi te vrste. Elizabeta je osjećala potrebu za molitvom i meditacijom i tijekom noći, pa je Isentrud imala obvezu da je budi za tzv. matutin (molitvu u vrlo rane jutarnje sate). Jednom je zgodom tako povukla za nožne prste njezina supruga (to je inače bio dogovor o načinu buđenja), a onda se veoma uplašila. Međutim, grof Ljudevit se nasmijao i odlučio, kada je već probuđen, i sam otići sa ženom u kapelu.

Do poznate povijesne *Deklaracije o pravima čovjeka i građanina*, u kojoj su poništene razlike između triju feudalnih staleža, još je trebalo proteći više od pet stoljeća (Elizabeta je živjela u prvoj polovici 13. stoljeća, a ta je deklaracija donesena u Francuskoj krajem 18. stoljeća), ali je njenu bit Elizabeta već u svoje doba provodila, jer joj je bilo jasno da ona po onome što je u njoj vrijedno izvire iz Evanđelja.[10] Za vrijeme svečanih gozba u dvoru znala bi reći da se osjeća kao kradljivica gledajući ta silna jela koja im služinčad dovlači na kolicima i još livrirani lakaji moraju zauzeti stav pozor pri prolasku tih kolica u znak neke besmislene počasti. Ne treba ni reći da je to izazivalo krajnje negodovanje plemića, koje će se pretvoriti u otvoreno neprijateljstvo prema toj nevjerojatnoj Elizabeti kada nestane njezin muž i zaštitnik.

Sve što joj nosi dvorski život i njegov luksuz mrsko joj je osim šetnji na konju. Elizabeta je sjajna jahačica i uživa jahati s mužem kad on službeno putuje na konju svojom grofovijom. Njega državni poslovi često vode iz Wartburga i Eisenacha u Kreuzburg i Neuenburg. Kada se na putu pojavi neka stara kapelica ili samo neka postaja s vjerskim obilježjem, oni silaze s konja. Elizabeta utone klečeći u toplu molitvu, a muž stoji uz nju držeći joj ruku na ramenu i smireno čeka.

Da razveseli svoju Elizabetu, Ljudevit je u predahu između državničkih poslova putovao s njome u njezinu rodnu

Mađarsku, koju inače Elizabeta nije stigla upoznati, jer je kao vrlo malo dijete odselila u Thüringen. Svoju majku Gertrudu nije ni zapamtila, premda ju je njezina smrt 1213. (stradala je u krvavom razračunavanju na smrt posvađenih plemićkih stranaka), za koju je saznala sa zakašnjenjem od godinu dana, rastužila. Sada je njezin otac, kralj Andrija, imao drugu ženu, Jolandu, kojoj se Elizabeta veoma svidjela.

Putovali su dugo i ugodno. Bilo im je to kao neko bračno putovanje. Nisu žurili, jer je Ljudevit u svojoj državi sve bio sredio za dulji izostanak. Zadržali su se na putu u Pragu, koji je već tada imao nadimak "Zlatni". Elizabeta se u Budimpešti ponašala kao spontana, vesela i ljupka mlada žena, sudjelovala je u svečanostima u svoju i Ljudevitovu čast, ali je navečer u povjerljivim razgovorima s maćehom Jolandom otkrivala svoju pobožnu, Kristu odanu dušu, što je na Jolandu izvršilo blagotvorni utjecaj i dovelo do toga da je Jolanda i sama krenula putevima vjere i žrtve.

Za to je vrijeme gospodska urota protiv Elizabete u Thüringenu dobila opipljive oblike. Prigovori su se svodili na uzaludno i promašeno trošenje državnoga novca u korist priprostih ljudi, što znači manje sredstava za svečanosti i raskoš, kao i na pogibelj koja može doći protiv viših slojeva iz redova seljaka i neobrazovanih slojeva, koji će, kada ih Elizabeta posve "razmazi", postati preveć ponosni i početi će plemstvu postavljati zahtjeve. Osim toga, njezino osobno njegovanje svakakvih bolesnika, može, preko nje, prenijeti zarazu i na obitavališta viših slojeva u Wartburgu i Eisenachu.

Kada se je mladi par vratio u Wartburg, neki su od ovih prigovora izravno upućeni vladajućemu grofu na sjednici državnoga savjeta, ali ih je vladar mirno i obrazloženo odbio. Nije dobro imati nezadovoljno pučanstvo, rekao je vladar, a Elizabeta nije samo izravna davateljica potrošnih dobara nego narodu daje alat i strojeve, kao i sirovine, kako bi se aktivirale sve gospodarske mogućnosti. Što se pak raskoši i

svečanosti tiče, ne smijemo kao kršćani dopustiti da se jedni prenajedaju dok drugi gladuju. A za širenje bilo kakve zaraze preduvjet je nažalost upravo neishranjenost i težak i bezizgledan rad uz gladan želudac. Ako država potiskuje to, potiskuje i opasnost od zaraza.

Gospoda u Wartburgu su uvidjela da zemaljski grof Elizabetu "pokriva" i da protiv njezine djelatnosti ne mogu ništa učiniti. Samo su šaputali da je Elizabeta luda, da nije normalna. Međutim, uskoro se dogodilo nešto što je dokazalo veliku Elizabetinu mudrost i organizacijsku sposobnost.

U ožujku 1226. morao je Ljudevit ići na dulje putovanje. Njemački je car sazvao tada tzv. svenjemački sabor (Reichstag) u Berlinu. Premda u to doba ne postoji jedinstvena njemačka država, ipak je postojala između cara Fridriha II. i poglavara brojnih grofovija, kneževina i slobodnih gradskih općina neka vrsta vazalskoga odnosa. Oni su se na pozive ovakva značenja uglavnom odazivali. Prije odlaska Ljudevit je službeno proglasio Elizabetu svojom namjesnicom i upraviteljicom svih tirinških javnih dobara.

Baš je te godine žetva bila iznimno slaba, postojala je mogućnost gladi, pobune i nereda. Elizabeta je mudrim i spretnim mjerama sve to spriječila. Dala je otvoriti sve hambare, sva skladišta. Organizirala je dostavu pomoći u dugim konjskim konvojima širom Thüringena. Osobno je mnogo putovala i pravim mjerama u pravome trenutku spasila Thüringen.

Došao joj je starješina plemstva i kazao da glavna skladišta ne bi smjela otvarati, jer ona su državno blago.

Slijedio je njezin čuveni odgovor, zapisan u više "vitâ" i sačuvan u usmenoj tradiciji: "Ljudi ove zemlje naše su jedino i stvarno blago."

Umjesto da obustavi otvaranje skladišta u Thüringenu, ona je naložila da se upotrijebe sve žitne i druge zalihe i u tri susjedne pokrajine, nad kojima se, iako u pravno ne sasvim

određenome obliku, prostirala Ljudevitova vlast, a to su bile pokrajine Sachsen, Meissen i Schmalkaden. Trebalo je svakoga dana nahraniti gotovo tisuću ljudi koji su bili bez ikakvih sredstava. Uposlene su sve pekare u četiri pokrajine, a pod njezinim su nadzorom građene na brzinu i nove.

Počele su i poplave, sve se sručilo na leđa mlade vladarice. Na kraju je posegnula za vlastitim veoma dragocjenim nakitom, kako onim koji je donijela iz Mađarske tako i svadbenim. Osobno i inkognito odnijela je kovčežić s nakitom u založnicu u Bambergu. Rekla je da nakit ne želi založiti nego prodati.

Pošteni je procjenitelj priznao da je nakit goleme vrijednosti, te mu nije moguće platiti odgovarajuću naknadu.

"Dajte mi koliko možete, vidim da ste pošten čovjek", rekla je grofica. Novac koji je dobila jedva je stao u kovčežić u kojemu je bila donijela nakit. Čim se je vratila u Wartburg, odmah je dala nalog da se jedna stara zgrada pregradi i preuredi u još jednu bolnicu. Novac je dostajao za građevinske radove, za 28 kreveta i golemu količinu lijekova.

Vratio se Ljudevit s *Reichstaga*. Narod mu je priredio veličanstven doček, ali ga je Državni savjet dočekao u koroti.

"Preuzvišena je grofica potrošila sav vaš imetak, gospodaru!"

"Ako ga je potrošila za dobre svrhe, a jest, dobro je učinila", glasio je vladarev odgovor.

Prvi franjevci (Mala braća, minoriti) prelaze prvi put preko Alpa 1221. Osnivaju svoju podružnicu u Halberstadtu blizu Thüringena uz svesrdnu Elizabetinu pomoć. Godine 1225. dolaze u sam Eisenach (naselje ispod Wartburga) i organiziraju vjersku, redovničku i karitativnu djelatnost. Elizabeta sudjeluje u skromnoj vunenoj odjeći (u ono doba vuna nije bila cijenjena, čak je i sveti Franjo svojim fratrima propisao odjeću od vune, kao od najskromnijeg tekstilnog tvoriva!) usred priprostih ljudi u franjevačkim procesijama

u Eisenachu, koje završavaju obilaskom siromaha i bolesnika dvaput na dan.

U veljači 1226. preuzima veoma strogi, fanatizmu bliski svećenik, magistar Konrad Marburški, duhovno vodstvo grofice Elizabete. Bila je to Božja volja, Bog je znao zašto je to dopustio. U svojim strogim propovijedima Konrad poziva na oslobađanje Kristova groba, odnosno, Svete zemlje, od nevjernika. Vjerojatno je to radio u dogovoru s duhovnim savjetnicima cara Fridriha II., koji je taj pothvat već neko vrijeme uvelike spremao po Njemačkoj i Europi želeći se dodvoriti Papi, s kojim je bio u nekim nejasnim, kontroverznim odnosima, pa mu je čak prijetila i ekskomunikacija.

Ljudevit je njegove propovijedi prihvaćao. U korizmi 1227. dao je grof prirediti pozornicu na glavnom trgu u Eisenachu za tzv. pasionske igre (glumački prikaz Kristove muke). Čini se da su to bile prve pasionske igre u Njemačkoj, što su svakako bile u vezi s tadašnjim pokretom za oslobođenje Kristova groba, koji je doveo do većeg broja križarskih vojni, ali one nisu imale uvijek istinski religiozni karakter.

Prvi put je takvu vojnu organizirao, po želji pape Urbana II., francusko-normanski vitez Gottfried de Bouillon (1096. - 1099.), ali bez sudjelovanja Nijemaca. Onih koje su bile usmjerene na osvajanje Svete zemlje bilo je sedam, a ostalih nekoliko (po jednim povjesničarima tri, po drugima četiri) vođeno je protiv nevjernika (Albigenza u Francuskoj, zatim poganskih Prusa i Litvanaca u prostoru Baltičkoga mora).

Već smo prije spomenuli križarsku vojnu koju je, pod papama Honorijem III. i Grgurom IX., pokrenuo zbog svojih razloga, ali uz papinsku suglasnost, svenjemački car Fridrih II. Znamo i to da je i Ljudevit Tirinški pristao "assumere crucem" (= prihvatiti križ), to jest, sudjelovati. Znamo da je to tajio ženi, koja se je silno iznenadila kada je taj križ (aplikaciju od svile koja se je trebala prišiti na križarevu odoru) našla slučajno u jednoj škrinji u grofovoj radnoj sobi.

Bilo je to iste godine kada je Ljudevit trebao krenuti u rat (1127.). Odmah je shvatila o čemu se radi, jer se je o križarima i križevima na sve strane govorilo. Čini se da je gorki plač u koji je pala bio uzrokovan i jednom fatalnom slutnjom koju zaljubljene osobe nerijetko osjete kada njihovim ljubljenima prijeti velika opasnost. Tada je Elizabeta bila trudna, nosila je pod srcem treće dijete - kćerku Gertrudu, a kada je došlo ljeto, ona je unatoč poodmakloj trudnoći pratila muža do granice, a onda je uslijedio oproštaj u gorkim suzama i tužan povratak u Wartburg. Iste godine, dok je još vojska bila u Italiji i čekala prijevoz brodom na Bliski Istok, umro je Ljudevit, kao što smo rekli, od zarazne bolesti u talijanskome gradu Otrantu. Brak je trajao dakle samo šest godina.

Četvrto poglavlje

DRUGE JE RADOSTI ŽELJELA NJEZINA DUŠA

Neizmjerna je bol gotovo ubila mladu udovicu i jedino će joj njezina duboka i živa vjera omogućiti da se ipak pribere. Budući da je ljubav prema Ljudevitu bila silna i nenadmašna, nije moglo biti ni govora da se Elizabeta ponovno uda.

U životopisu o kome govorimo na početku i koji je bio prvi po redu (slijedili su ga drugi), a autor mu je magistar Konrad Marburški, nema ni riječi o tome groznome udarcu i šoku, možda zato što je Konrad, premda pravovjeran i veoma sposoban za visoku ocjenu Elizabetina bogougodna karitativnoga rada po uputama Evanđelja, po naravi bio surov i bez smisla za sućut po toplini srca, iako spreman davati svakome svoje po procjeni razuma. Ali opis Elizabetina reagiranja na strašnu vijest imamo drugdje. Prvo je slučaj opisao jedan očevidac koji je bio u sobi kada je grofici vijest priopćena, a onda je njegov zapis našao i upotrijebio jedan Elizabetin životopisac s kraja 13. stoljeća, kojemu ne znamo imena, ali znamo da je bio dominikanac[11] i umro 1297. A spomenuti je očevidac poznat. Bio je plemeniti Dietrich von Apolda, a njegov zapis (unesen kasnije u dominikančevu Elizabetinu vitu) glasi: "Stala je trčati kroz sobu, sva izvan sebe. Bila bi trčala bogzna kamo da je nije zadržao zid, na koji se bila bacila svom snagom. Svatko je proplakao zbog grofova preminuća i iz sućuti prema grozno pogođenoj udovici."

Mislim da je važno zadržati se na ovom izrazu "svatko", jer to ipak rasterećuje dvorjane na Wartburgu i članove Elizabetine obitelji sa suprugove strane. Premda o njima imamo mnoštvo svjedočanstava (ponajviše od služinčadi)

koja ih prikazuje u vrlo ružnom svjetlu što se tiče ponašanja prema Elizabeti, ovdje su ipak bili plemenito i iskreno rastuženi, barem oni koji su se zatekli i njezinu bol vidjeli.

Prema jednom drugome izvješću (koje s ovim nije u protuslovlju) strašnu joj je vijest priopćila sama Ljudevitova majka Sofija. Tražila je riječi koje bi bile kadre koliko-toliko ublažiti strašni udarac, ali je Elizabeta nije razumjela. Onda je svekrva rekla izravno: "Mrtav je." Ne znamo točno kada je taj tužni razgovor vođen, odnosno, koliko je u onodobnim prilikama bilo vremenski uvjetovano da vijest u Wartburg dođe. Zna se da je Ljudevit umro 11. srpnja, kao i to da je Elizabeta u času priopćenja te tužne vijesti još bila trudna (rodit će treće dijete tek u rujnu). Bilo kako bilo, upamćene su Elizabetine riječi: "Onda je meni i cijeli svijet mrtav, mrtvo je sve što mi je u svijetu slatko bilo..." Stala je trčati po sobi i udarati glavom o zid. Kasnije je pala u potpunu apatiju, ležala je zatvorenih očiju u sobi, nije htjela ništa jesti ni piti.

Ljudevit je u prvi mah bio pokopan u samome Otrantu. Kasnije su mu posmrtni ostaci ekshumirani i preneseni u Njemačku, u Bamberg, gdje je kao nadbiskup djelovao Elizabetin ujak Egbert, o kojemu znamo da se je vladao više kao svjetovni knez nego kao crkveni velikodostojnik, ali je ovoga puta ipak učinio svoju dužnost i omogućio nećakinji da se pomoli nad mrtvim suprugovim tijelom. Pozvao ju je u Bamberg. Kada je došla, kovčeg je otvoren. Tiho plačući i svladavajući vanjske izraze bola radi pokazivanja dostojanstva, Elizabeta je izrekla ovu molitvu:

"Gospodine, zahvaljujem ti što si mi darovao u svojemu milosrđu žuđene posmrtne ostatke mojega supruga. Ti znaš: koliko god sam ga silno ljubila, ne zavidim ti što si ga k sebi uzeo. On se je žrtvovao za oslobođenje Svete zemlje. Kada bih ga mogla ponovno imati, ne bih žalila cijeli svijet izgubiti, makar morala s mužem prositi. Ali protiv tvoje svete volje ne bih ga - ti si tome svjedok - od smrti otkupila ni kada

bi me to stajalo samo jedne vlasi iz glave. Preporučujem njega i sebe tvojoj milosti. Neka se nad nama vrši tvoja volja!"

Ima naznaka da je rodbina prema udovici Elizabeti u prvo vrijeme doista pokazivala stanovitu sućut. Ali to je već iduće godine prestalo. Dokaz za ohlađenje rodbine i tirinškoga gornjeg sloja prema grofici Elizabeti mogao bi biti njezin odlazak s dvora koji se desio u početku 1228. godine, to jest, u siječnju ili veljači te godine. Ipak ne postoji o tome događaju puna suglasnost među istraživačima Elizabetina života. Bilo kako bilo, kroz stoljeća se je sačuvala neka dijelom svakako legendarna tradicija o izgonu grofice iz Wartburga. Početkom 19. stoljeća taj je izgon bio romantično, kadšto i kičasto, prikazivan u nabožnim slikama i kipovima, kao i u ganutljivim kazališnim komadima. Ali što se može navesti kao neprijeporna istina, danas je, iz ovako velike vremenske razdaljine, teško reći. Pokušat ćemo što točnije razmotriti taj slučaj.

U dokumentaciji koja se čuva u Vatikanu, a odnosi se na proces koji je doveo do proglašenja Elizabete Tirinške svetičom, postoji jedan prilog pod nazivom "Sveščić (knjižica) svjedočkih iskaza četiriju služavki" koji sadrži teške optužbe protiv tzv. vazala Elizabetina muža. Vazali ili kletvenici bili su u srednjem vijeku podložnici vladara ili kojeg uglednijeg feudalca. Gospodari bi svojim vazalima dali u vlasništvo neki posjed, a onda su oni mogli niže plemiće koji su oduvijek na tome posjedu obitavali podvrgnuti pod svoju vlast, odnosno, od njih učiniti svoje vazale. Vjernost vazala svome vrhovniku u srednjemu se vijeku uglavnom poštovala, ali su ponekad nastajali problemi kada bi vrhovnik umro. U tirinškome slučaju to je bio nedavno preminuli Ljudevit. Sada možemo dati riječ svjedokinjama u kanonizacijskome procesu:

"Poslije smrti njezina muža, našli su se neki vazali koje je on imao za života i istjerali Elizabetu iz zamka i sa svih

posjeda koje je kao udovica naslijedila. Brat njezina muža (misli se na Heinricha Raspca, koji će kasnije, od 1246. do svoje smrti 1247. obnašati u Njemačkoj kraljevsku vlast, jer je dotadašnji vladar, car Fridrih II., bio ekskomuniciran) bio je tada još premlad[12] (dakle je nije mogao uzeti u zaštitu). Ona pođe u grad koji je bio smješten ispod zamka (to je Eisenach) i useli se u bijednu kućicu u dvorištu gostionice, gdje su bile posude i kućne potrepštine gostioničareve, a prije je služila kao svinjac. U toj kućici provede ona prvu noć s velikom radošću." Obratimo pozornost na jednu malu kontradikciju koja se ogleda u trima posljednjim riječima ovoga izvješća. Tu se govori o radosti. Istina, ljubiteljica siromašnoga načina života mogla se radovati što je u taj život stupila, ali je osobi koju su silom prognali iz kuće nemoguće osjetiti radost bilo koje vrste već na prvi dan progonstva.

Upoznajmo se s drugim izvješćem o istom događaju! Naći ćemo ga u životopisu grofa Ljudevita Tirinškog, Elizabetina muža, iz pera stanovitog Bertholda, koji je bio dvorski kapelan i pouzdanik navedenog grofa. Prema Bertholdu Elizabeta je sama od sebe otišla iz Wartburga jer "na dulje vrijeme nije mogla trpjeti bogati i raskošni život na velikoj nozi i vladarske počasti", to jest, ono što joj je bilo davano na uživanje u dvoru. "Ona je mislila na siromahe, koji moraju plaćati to što knezovi i gospoda s pohlepom troše, i odlučila je da je bolje sa siromasima, koji su Bogu dragi, dijeliti neimaštinu, nego s velikašima silu, požudu, grijeh i nečovještvo."

Zbog onoga malog protuslovlja na koje ukazah (prerana radost osobe koja je izgnana iz kuće) sklon sam mišljenju da je Bertholdovo svjedočenje vjerodostojnije. Ako je sama čeznula za skromnim načinom života, onda se radost logički uklapa u taj slučaj. Našavši novi dom u skromnoj kućici u dvorištu gostionice, njena se žudnja za siromaštvom pretvorila u stvarnost i zato joj je srce zaigralo od radosti.

Time ne želim reći da su četiri služavke pred voditeljima kanonizacijskoga postupka svjesno zaobilazile istinu. Ne! Njima je bilo nepojmljivo da bi netko, bez prisile, lagodan život htio zamijeniti oskudicom, pa nisu nalazile nikakva logičkog tumačenja za promjenu Elizabetinih životnih uvjeta osim da je iz bogataške i gospodske sredine bila prisiljena otići. Ali ako znamo kako je jaka bila Elizabetina unutarnja povezanost s vrednotama vjere, s onostranošću, s ljubavlju prema Kristu, s Evanđeljem, koliko je trpjela među ispraznim, vjerski ravnodušnim, prema ljudskim patnjama bešćutnim rođacima i drugim plemićima na Wartburgu, možemo izvesti dva zaključka: a) prikupila je ponovno životnu snagu koja joj je bila ozbiljno narušena zbog smrti voljenoga muža b) pojačala se njezina davna želja da postane jednaka siromasima kao što im je jednak htio biti Krist.

U toj novoj fazi Elizabetina života, u toj "slobodi siromaštva" s njom su bile dvije najodanije sluškinje Gudrun (ili: Guda) i Isentrud, kao i treće njezino dijete, dojenče Gertruda, staro samo četiri mjeseca (rođeno je u rujnu 1227., a Elizabetin prijelaz u "slobodu siromaštva" dogodio se poslije božićnih blagdana u siječnju iduće godine. U gostioničarevoj šupi nije mogla ostati, pa je našla privremeno utočište kod jednoga svećenika, koji je dao sobu za smještaj Elizabete, Gertrude i obiju služavki.

Elizabetin ujak bamberški nadbiskup Egbert (o kojemu smo već govorili opisujući donos Ljudevitovih posmrtnih ostataka u Njemačku) saznao je za njezin slučaj i odlučio joj je pomoći, ali na način koji Elizabeti nije odgovarao. Htio ju je vratiti u aristokratsku elitu, kojoj je pripadala rođenjem i brakom, i vratiti joj u posjed sva njezina dobra, između ostaloga priskrbiti joj i znatno udovičko nasljeđe.

Smjestio ju je u proljeće 1228. u svoj dvorac Pottenstein.

Živo ju je nagovarao da se ponovno uda kad je mlada kao rosa i kada treba zaštitu čestita i moćna muža. Odgovorila mu je da ima dva jaka razloga zbog kojih nova udaja ne dolazi

u obzir. Prvi je razlog neugasla ljubav prema predragome Ljudevitu, koji je gleda s neba, jer ga je Bog sigurno uzeo k sebi: umro je, naime, krenuvši oslobađati Božji grob s blagoslovom Kristova Namjesnika. Drugi je razlog želja da dušom i tijelom pripadne Kristu i da u njegovo ime živi za siromahe do kraja života.

Elizabeta je prema svojim mogućnostima željela biti zahvalna svojemu ujaku, koji joj je na svoj način želio dobro, ali nije znao u čemu je Elizabetino dobro. Već smo kazali da se je, premda visoki crkveni dostojanstvenik, ponašao kao kakav svjetovni knez, a i njegov je svjetonazor bio ograničen općim društvenim stajalištima njegova vremena. Nije imao snage ni veličine da se izdigne iz plemićke učmalosti i u stereotipnoj aristokratskoj egzistenciji vidio je najbolje rješenje i za svoju unesrećenu nećakinju. Računao je da bi ona mogla novim brakom za ugledna pripadnika svoje kaste, možda također vladara neke od tadašnjih malih državica na njemačkome "mozaiku",[13] ponovno zadobiti svoj status i živjeti "prirodno", jer to je normalan život za pripadnicu najvišeg plemstva.

Ali Elizabeta je već bila sva Kristova. Ona je silnom snagom osjećala ispraznost gospodskoga života i znala je da radosti koje ushićuju njojzi ravne aristokrate njoj nisu ništa. Druge je radosti željela njezina čista duša.

Peto poglavlje

"DOŠAO JE ČAS DA BOG POZOVE SVOJE PRIJATELJE K SEBI"

Da doista potpuno u korijenu satre mogućnost povratka u nekadašnji svjetovni luksuzni život, Elizabeta se pred oltarom u franjevačkoj crkvi u Bambergu u korizmi 1228. svečano odrekla svoje imovine, ne govoreći ništa ujaku nadbiskupu, pa čak ni svome duhovnome vođi Konradu Marburškome, koji joj je taj čin spočitnuo.

"Nisi se smjela odreći imanja ni nasljedstva", rekao je strogi magistar. "S tim bi novcem bila mogla više učiniti za siromahe, što ti je, kao što dobro znam, velika želja. Osim toga, trebala si misliti na djecu..."

"Prečasni, moja djeca imaju vlastito nasljedstvo. Hermann se već vodi kao malodobni nasljednik vladarske titule u Thüringenu. On i Sofija potpuno su osigurani u dvorcu Kreuzburgu..."

"A Gertrudica?"

"Gertrudica treba mene, nitko me ne može kod nje zamijeniti. Ona je sa mnom..."

Ali Konrad Marburški nije mirovao. Pokrenuo je uglednike svjetovnog i duhovnog reda na koje je mogao utjecati. Postavilo se pitanje odgovornosti Ljudevitova brata Heinricha Raspe, koji je trebao nastupiti kao Elizabetin skrbnik i zaštitnik. On se priznao krivim. Po Konradovu nalogu Elizabeta je pred moćnike u Wartburgu ipak postavila neke imovinske zahtjeve, jer joj je ispovjednik objasnio da je ona svečana izjava ne veže s obzirom da je protivna njezinim hvalevrijednim životnim planovima u korist siromašnih, hendikepiranih i bolesnih. Došlo je do procesa oko nasljedstva

nakon smrti vladajućega grofa Ljudevita, ali je Elizabeta, po svojoj naravi i nesklonosti prema imovini i svjetovnome načinu života, slabo branila svoje interese unatoč savjetima Konrada Marburškog. Na kraju je pala odluka da joj se isplati 2000 maraka u srebru. Napominjem da je to bila dosta velika svota. Prema tadašnjim novčanim odnosima bila je to cijena jednoga osrednjeg poljskog imanja ili majura.

Nije teško pogoditi za koju je svrhu Elizabeta upotrijebila taj novac. Dakako, za još jednu karitativnu ustanovu, naime, za bolnicu. Izgradnja će biti na brežuljku u okolici Marburga. Osim toga, odlučila je dograditi kapelu uz onu prijašnju bolnicu u Gothi. Zanimljivo je da se je tražeći molbu za izgradnju crkvene ustanove obratila izravno papi, a ne možda nadbiskupu u Bambergu. O razlozima možemo nagađati, ali slučaj je povijesno dokumentiran, jer postoji zapis o papinu odgovoru u vatikanskoj pismohrani. Možda je mislila da njezinoj molbi bamberški nadbiskup, njezin strogi ujak, ne bi udovoljio, pogotovo jer je on s Elizabetom imao druge planove: htio ju je vratiti u svjetovni, mondeni, isprazni, gospodski život (u koji je u dobroj mjeri i sam spadao, iako je bio crkveni velikodostojnik). Rekli smo koliko ju je nagovarao da se ponovno uda i ostavi se te fiksne ideje o pomaganju siromašnih, nesretnih i hendikepiranih.

Papa je na molbu za izgradnju kapele uz bolnicu odgovorio pozitivno, a znakovito je kako je Elizabetu obilježio u naslovu pisma. Nazvao ju je mladom ratničkom udovicom. Preambula pisma glasi: *Iuveni bellatoris viduae salutem et benedictionem.* Radi se inače o papi Grguru IX., koji je počeo vladati Crkvom nekako baš u doba pokretanja križarske vojne u kojoj je sudjelovao Elizabetin muž (1227), a njegovo pismo potječe iz ljeta 1228. Citirat ćemo iz njega rečenicu koja mnogo govori i dokazuje da je i papa već tada uočio njezin izvanredni, snažni i sveti karakter. (On će je inače već nakon manje od četiri godine od njezine smrti proglasiti svetom u Perugi 27. svibnja 1235.). Papa piše: "Duboko smo

ganuti pri pomisli na vašu smjernost i svetu čistoću srca i tijela što su u temelju vaše žudnje da se nosite s ranama patnje..."

Kada je zgrada bolnice na rubu Marburga bila gotova (o Božiću 1228.), odlučila je Elizabeta u njoj stanovati i raditi kao bolničarka zajedno sa svojim vjernim pratiteljicama Isentrudom, Gudrunom i Irmgardom. One su u prvi mah bile samo mala životna i radna zajednica, a kako su kasnije dobile obilježje formalne duhovne zajednice (što je uslijedilo već nakon nekoliko mjeseci), povijest nije posve razjasnila. Svakako je utjecao dolazak franjevaca u ovaj dio Njemačke, o čemu smo već govorili, a ne treba zaboraviti ni tadašnju Konradovu nazočnost u Elizabetinu životu. Konrad Marburški, čovjek očito snažna duhovna života, ali s crtama stanovita fanatizma i bez prevelike tankoćutnosti u svojstvu Elizabetina duhovnoga vođe, stajao je iza svega, a on će - kada se ta zajednica bude posve profilirala - sastaviti za nju i pravila, o čemu ćemo kasnije izvijestiti.

Formalno ustanovljenje male duhovne laičke zajednice s obilježjem one duhovnosti koja je zračila svijetom iz Asiza, domovine svetoga Franje, dogodilo se onoga dana kada su njezine članice, Elizabeta, Gudrun i Irmgard, dobile iz ruku Konrada Marburškog, pred oltarom crkve u Marburgu, posebnu odjeću, tzv. pokajničke kute. Bez formalne odluke Elizabeta je prirodno prihvaćena kao poglavarica, dok je Konrad Marburški, dotadašnji njezin duhovni vođa, postao duhovnik cijele družbe.

Postoji dosta naznaka u sačuvanim zapisima (kojima se mogu dodati i najstariji slikovni i mozaički prikazi) da je Elizabeta obavljala i neke kvazi-obredne radnje, tako je, primjerice, na Veliki četvrtak starcima prala noge.

Elizabeta i njezine pomoćnice nisu se brinule samo za pacijente koji su boravili u bolnici zbog kakve akutne bolesti nego i za mnoštvo neizlječivih hendikepiranih osoba ili bogalja, koje su inače u ono doba ljudi manje-više prezirali

kao izopćenike iz društva. Bilo je tu i patnika koji su bolovali od neizlječivih kožnih bolesti, pa su po tadašnjim običajima morali na svoju bolest upozoriti svakoga koji bi se našao u njihovoj blizini. Nosili su spravice, nalik zvončićima ili čegrtaljci, i stvarali buku koja je prolaznike pozivala na oprez. Prema potrebi su i sami vikali: "Čuvajte se, mi smo nečisti!" Jedino kod Elizabetine zajednice na periferiji Marburga nisu bili nepoželjni. Elizabeta ih je tretirala ljubazno, srdačno, toplo, kao sebi ravne i učinkovito je ublažavala njihove tjelesne i duševne patnje, a ukazivala im je i put za nebo.

Inače, u srednjem vijeku po bolnicama obično nije bilo trajnih ležećih bolesnika. Zdravstvene i životne prilike bile su takve da su bolesti protjecale naglo i brzo. I takvi su osjetili ljubav Elizabete i njezine zajednice, ali je glavna skrb iz objektivnih razloga bila usmjerena na one koji su ostajali u životu, ali s trajnim oštećenjima ili u puzajućoj, ali neizlječivoj i mučnoj boleštini.

Počele su se javljati djevojke i udovice s molbom da i one budu primljene u novu zajednicu. Napokon, i broj osoba kojima je trebalo pružiti ljubav i njegu sve se više povećavao, pa je prinova njegovateljica bila i neophodna.

Elizabeta nije bila uvijek sigurna jesu li motivi tih žena i djevojaka uvijek oni pravi i kolika je njihova sposobnost za žrtvovanje. Oprezno je govorila na skupovima zainteresiranih kandidatica:

"Svijet u kojemu smo se zatekle nije svijet koji bi odgovarao prvobitnoj zamisli Božjoj. Ali je zato došao Isus Krist, Sin Božji, da nam otvori i pokaže put kojim moramo krenuti želimo li naći onaj svijet koji je dragi Bog prvobitno zamislio. Koji je to put? Put ljubavi. Ljubavi prema bližnjemu, one ljubavi koja ne teži za svojim probitkom nego za probitkom bližnjih..."

Dosta se kandidatica pokazalo dostojnim, ali ih je toliko i otpalo.

Da se izbjegnu svi nesporazumi, te da svaka kandidatica znade što je čeka, sastavio je duhovnik Elizabetine zajednice, mudri i strogi Konrad Marburški, slijedeća pravila koja su i obznanjena:

Pravila laičke zajednice Elizabete Tirinške

1. Strpljivo podnosi da te ljudi podcjenjuju što si se odlučila na dragovoljno siromaštvo!

2. Neka ti smjernost i poniznost obuzmu cijelo srce!

3. Ne zanimaj se za utjehu koju ti može dati svijet i prezri tjelesne naslade!

4. Budi prema bližnjima milosrdna srca!

5. Svagda imaj Boga u svome srcu i u svojim mislima!

6. Zahvaljuj Bogu što te je svojom smrću oslobodio pakla i vječne smrti!

7. Budući da je Bog za tebe mnogo trpio, nosi i ti strpljivo svoj križ!

8. Posveti se, posveti svoje tijelo i svoju dušu Bogu svome!

9. Sjeti se što češće da si oruđe u Božjim rukama i stoga nastoj ostati s Bogom povezana i u vječnosti!

10. Što hoćeš da ljudi čine tebi, čini i ti njima!

11. Misli uvijek na to da je ljudski život vrlo kratak i da jednako umiru i mladi i stari!

12. Kaj se uvijek za svoje grijehe i moli Boga da ti ih oprosti!

Više nego pravilima i riječima, poticala je Elizabeta svojim divnim primjerom mlade ljude da osluškuju dobro u sebi, da žive za dobro, da budu dobri. Zajednica se širila.

Godine 1229. odvela je Elizabeta svoju kćerkicu Gertrudu u samostan u Altenberg, da dobije odgoj prema svojemu staležu. Mala je imala tada dvije godine i dotle je živjela

uz majku. S obzirom na razgranatu karitativnu djelatnost, Elizabeta se teška srca morala odlučiti na ovaj korak.

Njezina starija djeca, Hermann i Sofija, već su prije bila smještena na dvorcu Kreuzburg, gdje su stekla odgoj prema svojemu aristokratskome rangu. Mala će Gertruda u navedenome samostanu postati redovnicom, kasnije i poglavaricom. Umrijet će 1297. u dobi od sedamdeset godina. Sofija će se udati za brabantskoga vojvodu (hercega) Heinricha II. i roditi mu sina Heinricha, koji će biti vladajući grof u Hessenu. Jedino će Hermann umrijeti, kao i njegovi roditelji, Elizabeta i Ljudevit, u mladoj dobi. Neće navršiti ni punih dvadeset godina. Ipak će neko vrijeme vladati Thüringenom kao nasljednik svojega oca. Sklopit će i brak s Helenom, kćerkom vojvode Otona, vladara Braunschweiga, ali neće imati djece.

U međuvremenu mala laička zajednica Elizabete Tirinške dolazi i do novih novčanih sredstava, jer novakinje ostavljaju zajednici svoje miraze i drugu imovinu. Elizabeta nije uvijek u sjedištu zajednice (to jest u bolnici na periferiji Marburga), jer osjeća da može i mora pomagati ljudima na širim područjima. Tada se dogodio drugi događaj s obilježjima čuda (prvi je već opisana preobrazba bolesnika smještenog u Elizabetin krevet u dvorcu u obličje Raspetoga, što smo opisali na str. 31-32). Bilo je ovako: Elizabeta se 1230. na putu zatekla u samostanu Wetter. Došao je mladi par s malim djetetom, požalio se na svoje siromaštvo i zatražio pomoć. U govornici samostana je bila nazočna i gošća Elizabeta, te je, vidjevši da ti mladi ljudi ne mogu računati na pomoć siromašna samostana, udijelila moliteljima veliku svotu. Oni su zahvalili i otišli.

Nakon stanovita vremena samostanski je sluga primijetio da su ti mladi roditelji ostavili kolijevku sa svojim djetetom u hodniku samostana, na skrovitu mjestu blizu vrata.

Sestre su se prenerazile, a Elizabeta je mirno čučnula do kolijevke i počela dijete njihati i smirivati. Kroz prozor samostana i kroz već nastalu večernju maglu Elizabeta je vidjela onaj mladi par kako se žurnim koracima vraća u samostan.

Kada su ušli u predvorje, mlada je majka u suzama kleknula uz kolijevku, a mladi je otac objasnio stvar: "Htjeli smo vas iskoristiti i nametnuti vam brigu i o djetetu. Vaša dobrota i širokogrudnost bila je za nas, koji smo se polakomili za užicima što će nam omogućiti darovani novac, nažalost neka vrsta napasti. Ali kada smo izašli iz šume blizu samostana i stupili na stazu koja vodi u selo, javila se neka nepoznata nevidljiva sila i nismo se mogli ni maknuti. Svaki pokušaj da koraknemo naprijed ili na lijevo ili na desno izjalovio bi nam se, jer bi nas zadržala nevidljiva sila kao da smo udarili u zid. Jedino smo mogli ići natrag. Shvatili smo da nam je Bog zabranio napustiti dijete. Vratili smo se, uzet ćemo ga, sigurni smo da one nevidljive zapreke više neće biti."

Uzeli su kolijevku, vezali je pojasevima između sebe i sretni otišli.

Budući da je njezin i Ljudevitov sin bio maloljetan, zamjenjivao ga je u vladanju Thüringenom njegov stric, brat Elizabetina muža, Heinrich Raspe. Svojedobno se prema Elizabeti nije baš lijepo ponio, ali ga je pekla savjest, a sada je odlučio dati Elizabetinoj bolnici veću donaciju. Također je naumio pozvati šogoricu da posjeti Wartburg. Poziv je uputio preko franjevaca koji su već imali rezidenciju u Eisenachu (drugi tirinški grad, odmah podno Wartburga, gotovo sjedinjen s Wartburgom u istu urbanu cjelinu!). Donosilac poruke Elizabeti bio je Konrad Marburški.

S pomiješanim osjećajima Elizabeta je zajahala na konja i krenula u svoj nekadašnji dvorac. Primljena je s poštovanjem i počastima kao sveta i velika žena. Divili su joj se rođaci i franjevci.

Ipak, naslutila je da je to putovanje bilo za nju fatalno. Kao da je s njega donijela neku nepoznatu bolest. Doista, zalegla je koji dan nakon povratka u Marburg. Ležala je kao bolesnica u istoj bolnici u kojoj je bila upraviteljica, neformalna poglavarica laičke družbe djevica i udovica, a i neposredna bolničarka, njegovateljica i spremačica bolesnika.

Misterij te bolesti traje još u povijesti. Prehlada na putovanju? Neka zaraza? Galopirajuća groznica? Od prvoga znaka oboljenja znade da će umrijeti. Zanimljivo je da je htjela biti sama u sobi. Pristala je da je dvori samo neki dječak, kojega je ona u svoje doba bila izvukla iz najveće bijede i koji je stanovao u bolnici. Što se tiče magistra Konrada Marburškog, njegovu smo ulogu u posljednjim danima svetičina života opisali na početku prvoga poglavlja ove knjige.

Bolest je trajala 14 dana. Ispovjedila se i pričestila. U zoru, 17. studenoga 1231., kada su zakukurijekali prvi pijetli, izgovorila je grofica tirinška svoje posljednje riječi:

"Došao je čas da svemogući Bog pozove svoje prijatelje k sebi."

Okolnosti njezine smrti poznate su nam iz izvora prve ruke, naime iz zapisa njezine štovateljice, opatice samostana u Wetteru, časne majke Lutrude. (Opisali smo i slučaj s onim mladim bračnim parom, koji je htio svoje dijete ostaviti u tome samostanu.)

Čim se je pročulo da je preminula, stigla je golema masa ljudi da još jednom prije pogreba vide dobru groficu, koju su odavno bili prozvali "majkom siromaha".

19. studenoga 1231. sahranjena je u kapeli u kojoj joj je tijelo bilo izloženo. Već sljedećega dana ozdravio je na tome mjestu duševno poremećeni cistercitski monah od tumora mozga. 30. studenoga progledao je slijepac iz Marburga. Prvi dugački popis čuda službeno je sastavljen u proljeće iduće godine, točnije 18. ožujka 1232.

13. listopada 1232. zadužio je papa Grgur IX. nadbiskupa u Mainzu, opata samostana u Eberbachu i Konrada Marburškog da prouče život, djela i čuda tirinške grofice. To je povjerenstvo počelo radom sa zakašnjenjem zbog opstrukcije sa strane nadbiskupa, koji nije bio dovoljno velik da za volju duhovnih poslova zaboravi kako je u svojstvu svjetovnog zemljoposjednika i aristokrata u Mainzu bio osramoćen i poražen od Elizabetina muža, o čemu smo već pisali u ovoj knjižici. Rad je ipak počeo 1233. Nadbiskup Mainza je po drugome poslu bio došao u Marburg 10. kolovoza 1232., dakle prije formalnoga otvaranja procesa, pa je Konrad, znajući za njegov dolazak, bio prikupio sve svjedoke koji bi u samome Marburgu mogli izvijestiti o Elizabetinoj svetosti. Čekali su dugo, ali nadbiskup im nije došao unatoč višekratnim Konradovim pozivima.

Poslije nasilne smrti Konrada Marburškoga, o kojoj smo također već izvijestili, papa je imenovao novo povjerenstvo za kanonizacijski proces izostavivši iz njega nadbiskupa Mainza Siegfrieda. Novu su komisiju sačinjavali biskup Hildesheimski i poglavari samostana u Gerogentalu i Hersfeldu. Brzo su obavili sve procedure i poslali iscrpan i uvjerljiv izvještaj. Papa je sredinom proljeća u Perugi proglasio 1235. Elizabetu svetom. U izvorima kojima raspolažemo postoji sitna nesuglasnost glede datuma. Većinom imamo 27. svibnja 1235., ali u poznatoj lateranskoj enciklopediji svetaca i blaženika poznatoj pod nazivom *Bibliotheca sanctorum* imamo kao datum proglašenja Elizabete svetom 1. lipnja 1235.

U istoj enciklopediji (autor članka mađarska povjesničarka Edith Pásztor) niječe se teza da bi Elizabeta pripadala Trećem franjevačkome redu. Ta se teza često iznosi, ali nije povijesno potvrđena, veli Edith Pásztor. Ipak, Elizabetina je velika zbliženost s franjevaštvom neosporna u svakome pogledu, o čemu smo neke naznake dali i mi, a još ćemo ih dati. Kada se je, nakon teškoća s ujakom nadbiskupom odrekla

imovine, učinila je to upravo u franjevačkoj crkvi, a i svoju bolnicu u Marburgu posvetila je svetome Franji. Ali formalno nije pripadala nikakvome redu (drugo je provizorna zajednica koju je imala u bolnici u Marburgu), pa je i slika što prikazuje Elizabetu u franjevačkoj odjeći, koju nosi ispod grofovske haljine, krijući svoje franjevaštvo od svekrve Sofije, čisto legendarna.[14]

Liturgijski blagdan svete Elizabete Tirinške pada 19. studenoga. Tijelo je iz bolničke kapele brzo prenijeto u njoj posvećenu crkvu u Marburgu, koja je dva i pol stoljeća bila odredište vrlo brojnih hodočasnika iz svih dijelova Europe. Ali se 1539. godine dogodila sablazan, a počinitelj je nažalost bio svetičin rođak.

Njezina je kći Sofija udajom bila postala vojvotkinjom Brabantskom, pa je iz te obitelji potekao i grof Filip Hessenski, luteran i mrzitelj svega katoličkog. Shvaćao je što znače hodočašća na Elizabetin grob i koliko to ometa tzv. reformaciju. Dao je otvoriti svetičin sarkofag i njezine posmrtne ostatke baciti u zajedničku raku. Posljedice toga svetogrđa dijelom su nenadoknadive, jer kada je, nakon poraza luterana, bilo moguće uzeti svetičine ostatke iz zajedničke rake, nije se moglo sa sigurnošću ustanoviti koji su sve ostaci doista svetičini. Koliko se prikupilo, sačuvalo se do danas u Beču. Postoje dvojbe u pogledu svetičine glave, neki drže da se čuva u francuskome gradu Besançonu. Srećom svetogrdni Filip Hessenski nije oštetio prekrasni svetičin sarkofag u crkvi u Marburgu.

Mnoge zajednice, posebno ženski ogranak franjevačkoga Trećega reda, uzimaju Elizabetino ime. Postoje i tzv. konferencije sv. Elizabete, uglavnom zajednice karitativnog tipa, koje su se proširile u Njemačkoj sredinom prošloga stoljeća. U toj se zemlji imenom "Elisabethinerinnen" (jednina: Elisabethinerin) obilježavaju pobožne žene koje se žrtvuju u radu s bolesnima. Ima ih i u mojemu privremenome boravištu Hanau i vrlo su djelatne i poštovane.

Za života su Elizabetu prozvali "apostolom ženskoga spola" (feminei sexus apostola). Kasnije su je nazivali "Slavom Teutonije", "sveticom milosrđa", "drugom svetom Klarom". Ona je zaštitnica (patronka) ženskoga ogranka Trećeg franjevačkog reda i brojnih katoličkih karitativnih udruga.

Ali ono glavno što nam svetica poručuje jest izvorna ljubav prema bližnjemu, koju taj bližnji mora osjetiti. Važnije od konkretnih djela milosrđa jest jedan opći osjećajni okvir u kojemu se ta djela vrše. Konkretno karitativno djelo samo je transmisija izravne ljubavi, kao i ljudske i kršćanske solidarnosti. Zato je svetica mnogo polagala na osobnu nazočnost u mjestima gdje se djela milosrđa obavljaju i na vlastito fizičko sudjelovanje u njima.

Profesionalne socijalne ustanove u nas i u svijetu pune su bešćutnih djelatnika i djelatnica, što svoj posao obavljaju u granicama službene korektnosti, ali to nije ona ljudska solidarnost koja ima humanu, vjersku, evanđeosku, kristocentričnu komponentu. Želimo li se vladati tako da prevladavamo službeno poslovanje i svoje postupke opskrbimo kršćanskom dimenzijom, uzmimo za uzor svetu Elizabetu Tirinšku.

Kip sv. Elizabete u crkvi sv. Ulriha (južni Tirol)

KARIZMA

Sveta Elizabeta i sveti Franjo bili su nekoliko godina suvremenici i znali su jedno za drugo. Franjo je umro iste godina kada i Elizabetin muž Ljudevit (1227.) To dvoje svetaca nisu se nikada vidjeli, ali predaja kaže da joj je Franjo poslao svoj plašt, što bi moglo biti shvaćeno kao proročko-simbolički znak. Ako se sjetimo da je i Franjo prezirao luksuz, gospodski život, gozbe, isprazne svečanosti, te da je kao vrlo bogati trgovački sin bacio sve pod noge što mu je ometalo slobodu duhovnosti, onda smijemo reći da su njih dvoje bili duhovni rođaci. Elizabeta je, vidjeli smo, prosvjedovala na tih, ženski način, ali utoliko upadnije, protiv ispraznog života na dvoru, protiv svega što je na gospodske stolove dolazilo pljačkanjem ili ucjenjivanjem siromašnoga puka, koji je morao davati trećinu poljoprivrednoga uroda i stočne prinove feudalnim gospodarima. Elizabeta je tražila točne podatke o podrijetlu hrane i jela je samo ono što je stizalo na zakonit i etički dopustiv način. Dakle je, prema potrebi, i gladovala, a to je bio njezin nenasilni, kršćanski, evanđeoski prosvjed protiv konkretne nepravde. Prema povjesničaru Walteru Niggu dokazivala je Elizabeta svojim ponašanjem "kristalno jasno da Evanđelje nije neka čisto unutarnja privatna stvar - premda je i to - nego da je ono povezano sa svagdašnjim životom u svijetu", a odnos prema njemu može sloviti kao kriterij za našu pravičnost ili nepravičnost. Ona je, nastavlja Walter Nigg, "posjedovala savjest koja je uvijek bila budna, koja nije šutjela, koja je prosvjedovala, a tu je savjest ona sama svojim ponašanjem i životom savršeno slušala."

Svetica je bitkom i činom slijedila poziv Kristov i išla njegovim putem - u početku tako što je više puta na dan silazila s Wartburga pješke u bolnicu u Eisenachu i tamo dijelila svoju imovinu siromasima, razgovarala ljubazno i srdačno s njima, ukazivala im svaku pomoć, a to dovoljno pokazuje da nije bila tip ohole dobrotvorke iz viših slojeva. A u posljednjim godinama života, nakon smrti svoga muža i nakon svoga potpunoga raskida s gospodskom sredinom na Wartburgu, ona je - u svojoj bolnici u Marburgu - s ljubavlju prihvaćala i najprostije poslove, nije imala nikakve reflekse gnušanja pred nečistoćom, pred gnojnim ranama, pred neugodnim vonjem, najgrublje je poslove čak "otimala" svojim sluškinjama i pratiteljicama kao da su joj oni bili neka posebna radost, a možda su joj to doista i bili, jer se je u to doba bila već svetački približila onome što Evanđelje preporuča kao bogougodno. Dakle je pripadala onoj legiji svetih žena, koje evanđelist Luka predstavlja kao pratiteljice Isusa Krista, dok je on obilazio gradove i sela propovijedajući i navješćujući Radosnu vijest o kraljevstvu Božjem, a koje su, kako kaže evanđelist, pomagale Krista i Dvanaestoricu svojim "dobrima" (usp. Lk 8,3), prema Rupčićevu prijevodu, odnosno "imanjem", kako je prevco Šarić. Svakako, u ta "dobra" ili u to "imanje" treba uvrstiti sve što su one imale, čime su one raspolagale. Evanđelist poimence navodi tri takve žene, Mariju Magdalenu, Ivanu i Suzanu, a onda dodaje "i još mnoge druge". Ako tako vidimo Elizabetu Tirinšku i doživimo je kao detalj evanđeoske poruke - koja je svevremenska - onda Elizabetin osobni primjer nije samo izazov za plemićke žene njezina povijesnog vremena, nego i izazov kršćanskim ženama našega vremena, svakoga vremena, pa i trećega tisućljeća.

Služeći bespomoćnim ljudima Elizabeta im nije davala "nešto" nego samu sebe. Ona se je preko njih davala Kristu, i to se davala radosno, nesebično, čistim duhovnim senzibilitetom bez traga nekog računa, bez i najmanje pomisli na

nagradu. Slijedila je Krista samo iz ljubavi i s toga se razloga dala upotrijebiti, dala trošiti kao i on, Krist, taj ljubeći službenik Božji, taj sluga Boga i siromaha.

Odakle Elizabeti snaga za to kristocentrično ili kristoliko služenje? Jamačno iz njezina načelnog, ali i emotivnoga pristanka na patnju, iz njezine neodvojive, ljubeće povezanosti s Kristom u molitvi i meditaciji. Vidjeli smo to već u njezinu ranome djetinjstvu kada je na poticaj nekog religioznog simbola koji bi ugledala iz igre u prirodi (možda nekoga staroga raspela uz šumsku stazu i sl.) ili za šetnji s pomajkom Sofijom, zapadala u posebno raspoloženje i osjetila potrebu da se povuče na molitvu i meditaciju. Elizabeta, osim toga, nije samo uzimala k srcu patnje drugih osoba nego je srcem prihvaćala i vlastite neugodnosti i šikaniranja koje je podnosila od okoline: ukore, prigovore, govorkanja, ogovaranja, glad, bojkot, prezir, ocjene da je skrenula pameću itd. U jednoj takvoj prigodi rekla je svojim služavkama nešto pomalo neobično (prema iskazu Isentrude na kanonizacijskome procesu): "Rado moramo trpjeti patnje, jer za nas vrijedi isti zakon kao i za trsku u vodi. Voda je svija, možda načas i prekrije, opkoljava je, ali joj ništa ne škodi. Kada pak povodanj prođe, trska se opet uspravi u svoj svojoj visini, jača je nego prije, puna je radosti i sreće..."

Walter Nigg kaže: "Volja za svjesno kršćanskom egzistencijom je nešto što povezuje Elizabetu i našu generaciju. Koju dimenziju u sebi uključuje kršćanska egzistencija i u koju se duhovnu pustolovinu nade i ljubavi kršćanin može vinuti, ako si postavi kao cilj poistovjećenje s Kristom? Na to nam pitanje odgovara sveta Elizabeta. Ona nam istinu i mogućnost toga poistovjećenja uvjerljivo drži pred očima. Od nje nas dijeli sedamstopedeset godina (Niggov tekst je nastao 1981. u povodu 750. obljetnice smrti sv. Elizabete), pa ipak ona i nama pokazuje put. Ona od nas traži da na razborit način prenesemo poruku i pouku njezina života u svoj život."

Da je taj razborit prijenos ili transfer njezina života na naš bitak (u smislu prakršćanske ižaravajuće snage) moguć i da taj život, prenesen na kasnije naraštaje, i sam ima snagu ižaravanja, pokazuju nam ljudi i žene našega stoljeća u doista velikom broju i na način potpune beskompromisnosti. Spomenimo, primjerice, Charlesa de Foucaulda i njegovu malu braću i sestre, među kojima je i blagi i duševni pisac Carlo Carretto (čija su djela u izdanju sarajevskoga "Vrela života", malog izdavačkog gremija duhovne literature u sklopu Nadbiskupije, prvi put objavljena na našem književnom tržištu sedamdesetih godina u prijevodu Zvonimira Baotića i Svevlada Slamniga). Tu bi išli i francuski "prêtres ouvriers" (svećenici-radnici), humanitarka Madelaine Delbrêl, ali nadasve Elizabetine suvremene "bliznakinje": Misionarke Ljubavi blagopokojne Majke Terezije! Majka Terezija, još za života priznata kao svetica, samostalna, aktivna i snažna žena, dala se je radosna i poletna srca, posve Bogu predane duše, očito nadahnuta Svetim Duhom, na nečuveno i nezapamćeno (ako izuzmemo pojavu svete Elizabete) služenje najsiromašnijima od siromašnih, okupila oko sebe tisuće suradnica unutar družbe koju je osnovala, ali i u laičkim krugovima širom svijeta!

Elizabeta Tirinška i Majka Terezija mogle bi našoj mladeži pomoći da se orijentiraju u zamršenim okolnostima naše, kako kaže kardinal Kuharić, ljubavi lišene civilizacije. One bi im mogle dati smisao života. One bi ih mogle svojim veličanstvenim primjerom potaknuti da se "upuste u pustolovinu" vjere, nade i ljubavi, jer - unatoč svemu - svijet ipak žeđa za ljubavlju, kao što žedna pustinjska zemlja čezne za vodom. Ta žeđ je tolika da ljudi misle kako će svoje žudnje ostvariti raznim fatamorganama, ispraznim blještavilom prividnih svjetovnih vrednota, koje su tek smutnje i grešne prigode. A oni koji su spoznali pravu ljubav nisu samo našli put kojim će doći u nebo nego su našli i trajnu radost na ovome svijetu, a donijeli je i drugima.

Ono što je Majka Terezija rekla "stupovima društva" 1979. u Oslu u prigodi dodjele Nobelove nagrade za mir, zvuči kao duhovni susret sa svetom Elizabetom Tirinškom u našemu vremenu: "Svetost nije luksuz za nekolicinu, nego obična dužnost sviju nas. A steći ćemo je ako se budemo ljubili."

Ako Elizabetu oslobodimo njezine povijesne kulise, vidjet ćemo da je ona svima koji se danas opiru mentalitetu potrošačkoga društva, tvrdoći karijerizma i tzv. Božjoj "smrti" (eliminaciji vizije onostranosti u privatnom i društvenom životu), velika i moćna saveznica. Ako smo, naime, temeljem svojega svakodnevnog moralno prizemnog, materijalističkog, karijerističkog i permisivnog okruženja u disko-klubu, na fakultetu, na školskim ekskurzijama, na radnome mjestu već došli u napast da taj mentalitet propustimo i u sebe, da se iz umora, navike i duhovne lijenosti vizualno izjednačimo sa sredinom u kojoj nam je dopalo boraviti i raditi, kao što rade kameleoni, Elizabetin će nam "slučaj" pokazati da postoji i jedna druga, ljepša, dublja i časnija stvarnost, jedna druga mogućnost životnoga usmjerenja, koja sve više klija na dnu duše mnogih tankoćutnih osoba što su se već umorile ovom svakodnevnom ispraznošću i površnošću koja ih karakterno guta i unizuje...

Nema ni govora da bismo pritom izgubili svojstvo sređenih, normalnih, razboritih ljudi, koji su s objema nogama čvrsto na zemlji. I Elizabeta je bila "prava" žena. Promotrimo njezinu ljubav prema zaručniku i suprugu Ljudevitu! Tu je punina nježnosti koja jamči trajnu radost i privlačnost. Njihova svadba 1221. godine, kada je Elizabeti bilo 14, a Ljudevitu 20 godina, nije niti isprazna dinastička svečanost niti neka "trauma" za premladu nevjestu. Premda je Elizabeta još od najranijega djetinjstva bila obdarena neobično produbljenim i suptilnim vjerskim mentalitetom, njoj je silno imponirao "muški" karakter njezina "predragoga brata" (kako ga je bila počela zvati kada su bili djeca, pa je to os-

lovljavanje zauvijek iz navike zadržala), kojega je strastveno, pa i "tjelesno" ljubila (o čemu su svjedočile i sluškinje na kanonizacijskome procesu). Na snažan i uvjerljiv način proizlazi iz ovoga kratkog i strastvenoga braka istina da Bog nikada nije konkurent ni suparnik ovozemnoga partnera. Zaljubljeni partneri osjećaju da su jedno za drugo stvoreni, da se jedan daruje drugome iz ljubavi, pa ta ljubav u obostranoj odanosti Bogu stječe etiku i dostojanstvo. Dok je Ljudevit bio s Elizabetom, problemi koji su kod nje nastajali na temelju razlika između njezine duboke religioznosti i potpune predanosti djelima duhovnog i tjelesnog milosrđa, s jedne strane, i ispraznog, gospodskog, uskogrudnog i bezosjećajnog života njezinih rođaka, znanaca, sustolnika i pratilaca iz redova aristokratske elite, s druge strane, nisu bili previše akutni za Ljudevitova života, jer je on sa svom svojom moću i vlašću bio odrješito na njezinoj strani. Nakon njegova tragičnoga preminuća, ona je u prvi mah bila podlegla tuzi zaljubljene supruge, ali se je zahvaljujući svojemu osjećaju za onostranost i spremnošću da se volji Božjoj posve podvrgne, oporavila. To smo vidjeli u prizoru njezina susreta s posmrtnim ostacima voljenoga muža kod nadbiskupa u Bambergu. Međutim, problemi napetosti između nje i okoline u doba nakon suprugove smrti i u fazi nepostojanja njegove moćne zaštite dobili su golemu važnost i morali su dovesti do kapitalnih Elizabetinih životnih odluka.

Neovisno o krizi u dnevnim osobnim odnosima s drugačijom okolinom, Elizabeta bi na Wartburgu bila spriječena i u svojoj karitativnoj djelatnosti, jer bi rođacima i drugim plemićima bilo sasvim moguće da prema njoj primijene one mjere o kojima su mogli samo sanjati za Ljudevitova života i vladanja. Sada njihovim postupcima ništa nije stajalo na putu, pa ni to da je stave pod skrbništvo, onemoguće joj pristup financijskim sredstvima, pa čak da je, u krajnjem slučaju, i zatvore kao umno poremećenu osobu. Zato je njezin odlazak s Wartburga bio ne samo nagli gest emotivne naravi nego i nešto veoma razumno i svrsishodno.

Zašto se je naselila baš u Marburgu? Očigledno po savjetu svojega duhovnog vođe Konrada Marburškoga, kojega joj je Bog zbog razloga u koje ne možemo posve prodrijeti stavio na njezin životni put. Koliko god bio fanatik i kao tužitelj u procesima protiv heretika lišen bilo kakve ljudske sućuti, Konrad Marburški ipak je bio iskren kršćanin, te je životni angažman Elizabete Tirinške razumijevao i cijenio, vidio je u njemu plod dragocjene kršćanske karizme, gdje je milost Božja na djelu. Moramo dakle zaključiti da je Konrad Marburški kao posvuda priznati važni i autoritativni junak Crkve 13. stoljeća, strah i trepet heretika i javnih grešnika, poticatelj križarskih vojni, na neki način zamijenio poginuloga vladajućeg grofa u pružanju zaštite Elizabeti kao vršiteljici bogougodnih i divnih, ali za ono doba apsurdnih i nevjerojatnih djela milosrđa tjelesnog i duhovnog. To bi bilo logično objašnjenje zbog čega je Bog dopustio da taj kontroverzni čovjek uđe u njezin život. On joj je pomogao da djelomično opozove odreknuće od imovine i drugih plemićkih prava, on je stajao iza porote koja je donijela za nju relativno povoljne odluke nakon ostavinske rasprave u povodu Ljudevitove smrti, on je sigurno našao i lokalitet za gradnju bolnice u svome Marburgu, gdje je bio zavičajan i pripadao je kao plemić patricijskome gradskom vijeću. Nije nam sasvim jasno, iako smo pregledali dio dostupne dokumentacije, je li Konrad Marburški pripadao nekom redu ili je bio svjetovni svećenik? Sigurno je da nije pripadao franjevcima koji su još za Ljudevitova života bili došli u Thüringen. Zna se da je heretike progonio i silom, dakle je nemoguće da bi bio dominikanac, premda su dominikanci sudjelovali u postupcima protiv heretika, ali nakon Lateranskoga sabora (1215.) bez uporabe sile. Inače, dokaz da je Konrad Marburški kao magistar (to mu je pravni naslov kao ovlašteniku za postupke protiv heretika) doista tvorno progonio heretike, njegova je vlastita smrt. Ona je uslijedila rukom dvojice plemića koji su očekivali da će njegovom

"zaslugom" biti uhićeni i kažnjeni kao heretici, pa su ga sami "preventivno" sasjekli mačevima u jednoj šumi blizu Marburga.

Bilo kako bilo, on je za života svete Elizabete u području njezina djela vršio pozitivnu ulogu utoliko što ju je svojim autoritetom štitio, što joj je davao korisne praktične upute i sprečavao njezin emotivni odnos prema financijskim sredstvima, što je dao pravila za laičku zajednicu koju je ona u bolnici u Marburgu bila neformalno osnovala, što je bio njezin trajni branitelj kod aristokracije na Wartburgu i što je organizirao njezino posljednje putovanje u tu sredinu, kojom prilikom je došlo i do pomirenja koliko se je spor odnosio na čisto osobno područje i srodničke odnose.

On ju je opremio za preseljenje u vječnost, napisao njezin prvi životopis i bio i drugačije pri ruci u postupku kanonizacije.

Govoreći o tome kako je Elizabeta, uza svu svoju izrazitu karizmu kršćanke u čijem je životu milost Božja na osobit način nazočna, bila prava žena i normalna osoba, mi smo je kao takvu prikazali u njezinu sretnom, divnom i blagoslovljenome braku s Ljudevitom Tirinškim. Sada bismo u istu svrhu željeli iznijeti još jedan dokaz. Rekli smo da je vladajući tirinški grof Ljudevit boravio izvan svoje grofovije gotovo čitavu 1226. godinu, jer je sudjelovao na *Reichstagu*, koji je početkom te godine bio sazvao car Fridrih II. Premda se nije radilo o cjelovitoj njemačkoj državi, gotovo svi su lokalni knezovi, grofovi i vladajući predstojnici slobodnih općina i gradova, o sebi mislili kao o manje-više vazalima cara Fridriha. U doba grofove odsutnosti grofica Elizabeta je vladala u Thüringenu i pri tome pokazala ne samo pravednost nego i veliku mudrost i spretnost. Da nije bilo tako sposobne regentice, izbila bi pobuna kakve su tada u Njemačkoj bile na redu, kad god bi ljetina bila iznimno slaba, a to je 1226. godine i bilo. Istina, ispraznila je državne hambare, ali to nije

bio rasipnički nego mudar potez, s kojim se je Ljudevit, nakon povratka s općenjemačkoga *Reichstaga*, od srca složio. U ovome je slučaju Elizabeta svoju ljubav prema siromasima, ugroženima i hendikepiranima sretno spojila s državničkom mudrošću.

Već smo spominjali veze svete Elizabete i svetoga Franje, premda se njih dvoje nisu nikada osobno sreli. Ne pripadajući formalno franjevaštvu (neki tvrde da je ipak pripadala Trećem franjevačkom redu, ali za to nema dokaza), smijemo je ipak smatrati franjevačkom sveticom, ako prihvaćamo dubinske, unutarnje kriterije za obilježje nečijega opredjeljenja u životu i djelovanju.

Elizabeta je s franjevcima došla u doticaj rano. Oni su već 1223. utemeljili svoj samostan u obližnjemu Halberstadtu, a njihov je brat Rodeger pozvan u Eisenach, gdje ga je grofica primila kao osobu velikoga vjerskog autoriteta i dragocjenoga duhovnog savjetodavca. Sljedeće je godine uza svesrdnu grofičinu pomoć utemeljen franjevački samostan u samome Elizabetinu Eisenachu.

Već spomenuta bolnica na periferiji Marburga, što ju je svetica izgradila pri kraju života, 1229., posvećena je upravo sv. Franji Asiškome, i to je uopće prva bolnica u povijesti koja ima toga sveca za titulara. (Napominjem da su u srednjemu vijeku bolnice kao i crkve redovito dobivale nekoga sveca za titulara.) Nakon njezine je smrti posvećena u Marburgu prva franjevačka crkva, te je u nju, godinu dana prije kanonizacije, prenijeto svetičino tijelo iz bolničke kapele bolnice na periferiji Marburga. I sveti Franjo i sveta Elizabeta radikalni su poklonici potpunoga siromaštva. Oboje su navlastito bili povezani s običnim pukom, oboje su pokazivali posebnu ljubav i skrb prema hendikepiranima i patnicima. Oboje su prosvjedovali protiv civilizacije tvrda srca gdje je sebičnost temeljni motiv ljudskih pothvata. Oboje su djeca radosti uza svu silinu pokajništva i uza sva odricanja

koja su rado prihvaćali. Oboje su bili već na ovome svijetu Božji miljenici: plima ljubavi Božje došla je na njih i utonuli su u nju u znaku punoga združenja s božanskim. Oboje su ljudi Evanđelja, koji Kristu posvećuju svaki pothvat i pokret svojega života i dokazuju vjeru u neprekinutu nazočnost Božju, ali ne velikim riječima, nego djelom i iskreno - u posluhu prema uputi Prve Ivanove poslanice: "Dječice, ne ljubimo riječju i jezikom, nego djelom i iskreno." (1 I 3, 18).

Smijemo li dakle reći da je Elizabeta Tirinška *franjevačka* svetica? Ako smo pristalice doktrinarnih, ideoloških, crkveno-pravnih ili povijesnih konotacija, onda bi odgovor na to pitanje mogao biti i zamršen. Ali ako osjećamo da se na takva pitanja može najbolje odgovoriti vlastitim životom, onda je naša svetica *par excellence* franjevka, bez obzira na njezino formalno izuzeće od bilo kakva reda ili zajednice. Ona je sva sazdana od ljubavi, spontanosti, skromnosti i ispovjedalaštva. Za nju je Bog tako izravno, tako "iskustveno" živ i velik. Ona je zapanjena tajnom vječnoga života, ali se ta zapanjenost ne zatvara u neki hermetički, nepristupačni oklop nutrine (kao kod prastarih pustinjaka koji su proveli duge godine u svetoj meditaciji, ali odvojeni od ljudi u pećini ili šumskome proplanku) nego je živo i djelatno povezana s braćom ljudima, s njihovim potrebama i s evanđeoskim osjećajem za položaj kršćanstva u konkretnom povijesnome odsječku. Oh, širok je bio dijapazon njezine molitve! Molitva nisu bile skrušene riječi nego i skrušeni čini, koji su izvirali iz izvornoga bogoljublja koje se odmah pretvara u čovjekoljublje. Prema davnoj tradiciji prvih crkvenih otaca subjekt idealne molitve nije moje "ego" (= ja) nego neko "id" u meni (nešto u meni) koje u meni moli. Sve je tako u Elizabeti molilo, sve je bilo jedna pjesma o Božjoj ljubavi, pjesma koja tiho odzvanja i onda kada se usta i usne više ne pokreću, pjesma koja na nebu i na zemlji odzvanja svagda, pa i na pragu trećega tisućljeća.

BILJEŠKE MJESTO FUSNOTA UZ PRVA DVA DIJELA KNJIGE

1 (str. 11) U starim dokumentima nalazimo uz ime Konrada Marburškog uvijek oznaku "magistar", ali o njezinu značenju ne vlada jednodušnost. Zvonko Zlodi je prevodi kao "meštar". Sama riječ je već u srednjemu vijeku značila znanstveni stupanj, ali je označavala i nastavnika (učitelja) kao takva. Postoji i drugi semantički niz (kojemu bih ja dao prednost), a odnosi se na organe vlasti (usp. magistrat). Zna se da je Konrad Marburški poginuo u atentatu koji su izvršila dvojica krivovjernih plemića u strahu da on protiv njih ne pokrene inkvizicijski postupak. Ovdje riječ magister očito označuje dužnosnika, pravnika koji je ovlašten pokrenuti istražni postupak u okviru Inkvizicije.

2 (str. 12) Osobno sam bio sklon izrazu "Tiringija", kao što sam i pisao u prvoj verziji, ali sam prihvatio razloge lektora Slamniga (v. str. 103).

3 (str. 13) Vrijedi što rekoh u bilješci 2.

4 (str. 14) Također ukazujem na prihvatljive lektorove razloge (vidi str. 104!)

5 (str. 14) - To ime zvuči njemački, a nosi ga Mađar iz Erdelja. Čini se da je to nekim istraživačima bilo čudno, jer ih ima koji vidočevo ime pišu i Klingsor, što bi valjda po njima trebalo biti mađarska riječ. Problem je samo u tome što ni tada vidočevo ime ne zvuči mađarski. Ako bismo riječ pokušali prevesti na njemački, ona bi mogla značiti "zvuk u uhu", pa mislim da se radi o prevedenici s (nepoznate) izvorne mađarske riječi, koja je značila osobu čije uho čuje što drugi ne čuju.

6 (str. 16) - Ima ih koji danas tvrde i dokazuju drugačije, ali taj sam podatak našao u "Vodiču kroz Zagreb" iz prošloga stoljeća, a na kralja Stjepana kao titulara (neizravno) ukazuje i naslov Krležine drame "Kraljevo".

7 (str. 23) Bio je to Stjepan, sin Krešimira Suronje. Dužd Petar Orseolo snažno je napao Hrvatsku 9. svibnja 1000. Hrvatski kralj Svetislav nije imao dosta vojske za obranu i tražio je primirje, što je dužd odbio. Na scenu je stupio kraljev brat (i budući kralj) Krešimir Suronja (1000. - 1030.), koji je u Trogiru spretno pregovarao s duždom i u znak svoje mirotvornosti dao duždu kao taoca malodobnoga sina Stjepana, koji će kasnije u Veneciji oženiti duždevu kćer Hicelu.

8 (str. 23) "Sličan se sličnome raduje" ili, u slobodnijem prijevodu: "Svaka ptica svome jatu leti".

9 (str. 32) Ona je u slikovnome prilogu ove knjige na str. 98.

10 (str. 35) Usporedi pjesmu o njoj modernog njemačkoga pjesnika Alfreda Müllera-Felsenburga u Kranzovoj zbirci "Heiligenlob moderner Dichter" (vidi Literaturu na str. 105), koja u proznome prijevodu glasi: "Sućut te je učinila nesposobnom za dvorske igre. - Tko se odvaži rušiti tabue vladajućih, pada pod udar arogancije povlaštenih. - Nitko se neće samo tako izvući iz pogibelji ako promiče besklasno društvo. - Elizabeto, zar nisi znala da je posjed svetinja i da je jednakopravnost potlačenih s tlačiteljima zločin koji se kažnjava? - Ti si jurila za jednom himerom (u fusnoti stoji: Hirngespinst - utvara, tlapnja). - Baš se fućka vjernicima i nevjernicima što ideja siromaštva oslobađa. - Ali narod te voli."

11 (43) - Istini za volju moram navesti da postoje i istraživači koji dokazuju da su taj dominikanac i niže navedeni plemić Dietrich von Apolda jedna te ista osoba. Ja pak nisam u to uvjeren.

12 (str. 46) Premda svjedokinje govore iskreno i po svome najboljem uvjerenju, ne stoji tvrdnja da je brat Elizabetina muža bio premlad, jer tada su ljudi sazrijevali brže. On je u dobroj mjeri utjecao na javne poslove, ali je prema Elizabeti bio dosta nekorektan. Kasnije se promijenio i zagovarao njezinu kanonizaciju.

13 (str. 48) Ima naznaka da je Elizabetu tajno prosio i car Fridrih II., a njegov je snažan doživljaj Elizabetina bića vidljiv poslije njezine smrti. Godinu dana nakon kanonizacije (u svibnju 1236.) svečano su prenijeti svetičini posmrtni ostaci u novu grobnicu u nazočnosti cara Fridriha II. Kad je lijes bio otvoren, ugledao je neraspadnuto svetičino tijelo, iz kojega je dopirao čudesan miomiris. Fridrih je s glave skinuo krunu, stavio je na Elizabetinu glavu govoreći okupljenoj rodbini i mnoštvu: "Budući da je nisam mogao okruniti kao caricu na zemlji, želim je sada okruniti kao besmrtnu kraljicu u Božjemu kraljevstvu!" Zna se da je Fridrih bio u sukobu s papom (više puta je bio i ekskomuniciran), ali se je kasnije smirio, ponizio i sredio račune s Bogom. Moj subrat se pita u svojoj knjizi o Elizabeti: "Nije li mu tu milost izmolila upravo sv. Elizabeta svojim zagovorom pred Bogom?" Ja sam sklon na to pitanje potvrdno odgovoriti.

APOSTOLSKA PORUKA SV. OCA IVANA PAVLA II. UZ 750. OBLJETNICU SMRTI SV. ELIZABETE UPUĆENA BISKUPU FULDSKOM EDVARDU SCHICKU

Prečasnome bratu Edvardu Schicku, biskupu Fuldskom!

Čini se da je sv. Elizabeta posvema uskladila svoj život prema ovim riječima sv. Augustina: "Dosta ti je ako posjeduješ jedan jedini biser - ljubav..." Te riječi jasno sažimlju

Sveta Elizabeta Ugarska - u bazilici u Asiru (Simone Martini, 13. st.)

čitav evanđeoski nauk. A ta je blistava krepost postala glavni ukras sv. Elizabete, krepost koju Crkva oduvijek drži na visokoj cijeni..

Još jednom će ljudi posebice vedro postati svjesni primjerna života ove žene pošto se već navršilo 750 godina otkako je nakon kratka ovozemnog života vrijedna Boga ušla u nebo. Razlog tome je što će se u biskupiji Fuldi, koja je s Elizabetinim zemaljskim prohodom bila tako tijesno povezana i koja je njezin spomen tako vjerno uščuvala, održati posebne svečanosti. Ovom prigodom rado se vraćam u duhu onamo gdje sam prošle godine (1980.) boravio po svojoj uzvišenoj apostolskoj službi.

Bilo je to nešto uistinu neobično i osebujno na osobnosti sv. Elizabete što se ona, "kad se svijet bijaše ohladio do praznine", ražarila na mističnoj vatri; što je Evanđelje Isusa Krista posve pronikla i hrabro ga i hitro utkala u svoj svakodnevni život, i što nikada nije bila zadovoljna nekom osrednjošću!

Elizabeta je izvršavala onu ljubav u kojoj Kristov zakon nalazi svu svoju puninu savršenstva. Takva ljubav se razlikuje od puke ljudske dobrohotnosti i darežljivosti, što izviru iz čisto naravnih nagnuća i sila. Ona je time postala "tješiteljicom ili, još točnije, utočištem sirotinje" - kako o njoj piše već Konrad Marburški papi Grguru IX. Rado je dijelila svoja dobra potrebnima, osnivala ubožištva i posluživala bolesnike svojim vlastitim rukama. Postala je "spasiteljicom izgladnjelih" (usp. n. mj.) posebno u vrijeme jedne velike ondašnje pošasti gladi. Jednom riječi: postala je majkom svima koje je tištila nevolja i pomagala im. Samu sebe je zatajivala ne bojeći se nikakva truda. Međutim dragocjenom biseru ljubavi Elizabeta je pridodavala i kamenčiće ostalih kreposti! Natjecala se sa sv. Franjom Asiškim u težnji za siromaštvom kojim je on bio raspaljen. Ona se odricala svoje volje i svih svjetskih raskoši, dapače i svega onoga čiji je otklon Spasitelj u Evanđelju samo savjetovao..." (Konrad Marburški, n. mj.). Ova plemenita žena znala se u istrošenim

haljinama posvećivati najnižim poslovima; ponekad su je viđali kako prosi od vrata do vrata. Snazi njezine odvažnosti možemo se danas diviti. Ona se, oslonjena sasvim na Krista, nije dala odvratiti od svojih plemenitih nakana i postojano je podnosila najveće tjeskobe. Zato je ljudima svoga vremena postala uistinu blistav primjer kreposti.

No, čini se da Elizabeta i suvremenim ljudima ima nešto reći. Ona podsjeća - pored ovih naglih promjena, s toliko buke i s tolikom duhovnom prazninom - na ono što je najvažnije i vječno. Jer i danas su ljudi zapljuskivani velikim nevoljama: u nerazvijenim zemljama goleme mase ljudi pate od gladi; prognanici iz svojih domovina nalaze se u još većoj nevolji, da o ostalim nevoljnicima i ne govorimo... Zato se nikada dovoljno ne može pozivati na dužnost stalnoga kršćanskog djelovanja u ljubavi.

Elizabeta opominje sve one koji nose kršćansko ime: da ne valja odviše ovisiti o prolaznim stvarima, nego da u zemaljskim zaduženjima moramo sačuvati vjernost Kristu i evanđeoskoj poruci, tako da sav naš život..."bude obilježen duhom propovijedi na Gori blaženstava, posebno s obzirom na blaženstvo siromaštva" (Radost i nada, 72).

Stoga se svi moramo osjetiti pozvanima da odvažno ispovijedamo vjeru primjerom svoga života, vršenjem Božjih zapovijedi i trošenjem svojih sila za procvat Crkve.

Uz to žarko želim da buduće svečanosti donesu obilne duhovne plodove, tj. da bi bile plodne za poboljšanje života svakoga pojedinoga čovjeka kao i međuljudskih odnosa u društvu.

Podjeljujem u Gospodinu od srca tebi, prečasni brate, tvojim pomoćnim biskupima, svećenicima, redovnicima i redovnicama, i svim vjernicima svoj apostolski blagoslov kao zalog nebeskih darova i kao izraz svoje naklonosti.

Dano u Vatikanu, 30. kolovoza 1981. - treće godine moga pontifikata.

PAPA IVAN PAVAO II.

DVIJE VAŽNE OBILJEŽBE SVETIČINA JUBILEJA (750. OBLJETNICE SMRTI)

TRAŽITI DRUGE KAO FRANJO I ELIZABETA

Kapitul "na rogožinama" franjevačkih bratstava, s 250 sudionika, odigrao se u Erfurtu (Njemačka).

"Dođoh kao brat braći i sestrama iz jedne ne baš strane zemlje, iz jedne zemlje koja vam je sasvim blizu" - rekao je u prigodi otvaranja jesenskog hodočašća u čast sv. Elizabete u erfurtskoj katedrali kardinal Maharski iz Krakova. Slijedio je dug gromoglasni pljesak.

Pored sastanaka drugih skupina vjernika, franjevačke zajednice su održale tzv. kapitul ili sabor "na rogožinama". Naime, za života sv. Franje braća su se svake godine okupljala u Porcijunkuli kraj Asiza. Jedne godine ih je toliko došlo (oko 5.000) da nije bilo dovoljno smještajnog kapaciteta pa su se morali zadovoljiti "rogožinama" (prostirkama). Otada taj naziv za zborovanje braće kad ih se skupi velik broj.

P. Mihael Pabel, OFM, iz Dingelstadta otvorio je susret prigodnim bdjenjem u kripti erfurtske katedrale. Većina sudionika je bila smještena privatno, djelimice i u smislu kapitula "na rogožinama" - na zračnim jastucima i vrećama za spavanje, preostali na lijepo spremljenim krevetima domaćina što im ponudiše smještaj.

Susret je bio izvanredno planiran i organiziran. Braća i sestre raznih franjevačkih ogranaka, kao i FSR-a, okupile su se ujutro u crkvi Sv. Križa na zajedničko slavljenje Boga. Među njima je bilo i gostiju iz inozemstva... Slijedila je svečana služba Božja koju je predvodio biskup Theodard Leitz, OFM, iz Douradosa u Brazilu; inače član franjevačke provincije Fulda. U toj prigodi je primljen u FSR velik broj

većinom mladih članova. Mjesni biskup dr. Wanke srdačno je pozdravio franjevačko zborovanje.

Poslije podne je bio grupni rad. Neke grupe su raspravljale o temi: Tražiti druge - kao Franjo i Elizabeta. Raspravljalo se veoma otvoreno. "Nipošto najprije htjeti obraćati, nego nadasve osvjedočeno živjeti i ljubiti... Svima koji traže osmišljenje svoga života ponuditi bratsko zajedništvo..."

Navečer poslije pjevane večernje u katedrali slijedila je procesija sa svijećama po trgu ispred katedrale, u kojoj je sudjelovalo više tisuća vjernika.

Spomen-slavlja kao sjećanje na sv. Elizabetu Tirinšku i sv. Franju Asiškog bila su i ostat će dobra prigoda da se franjevački proplamsaji prenesu daleko naprijed u svekoliku javnost. Za "odlične goste" bio je susret s franjevačkim zajednicama i vjernicima Erfurta daleko više negoli samo puka informacija. A za same franjevačke zajednice još veća povezanost, jer se u pravom franjevaštvu nikad ne bi smjelo dogoditi da se jedne zajednice otuđe od drugih zajednica ili se bilo tko osjeti osamljenim...

U MARBURGU:

VJERA KOJA IZGARA U LJUBAVI

Naši njemački prijatelji mnogo toga su umjesno uklopili u slavljenje 750. obljetnice smrti sv. Elizabete kako bi što bolje obilježili njezin lik i opečatili kršćanske zajednice njezinim duhom i djelom za danas. Ako mi već nismo toliko toga učinili i organizirali njoj u čast, bit će zgodno da barem budemo prikladno obaviješteni te uočimo svoje propuste i šanse za druge slične prilike i obljetnice.

Preko 200 svećenika odazvalo se pozivu biskupa Edvarda Schicka na proslavu Svećeničkog dana u Marburgu posvećenu sv. Elizabeti, drugotnoj zaštitnici biskupije Fulde. Bogoslužje i molitva, meditativno razmišljanje o svetici i bratski susret sjedinio ih je sve s mjesnim biskupom Edvardom, pomoćnim biskupom Ivanom Kapp i kardinalom Laszlom Lekai, primasom Mađarske - zemlje u kojoj se rodila sv. Elizabeta.

"Tko je bila sv. Elizabeta?" - upitao je biskup Edvard u svojoj propovijedi. Izvanjska povijest života ove svetice ne dopušta neposredno razabirati što tvori istinsku veličinu ove žene, čiji je spomen nakon 750 godina od njezine smrti još uvijek živ i izaziva naše divljenje. Živjela je samo 24 godine među ljudima! Zaista kratak, odviše kratak tijek života! Ipak, u njemu je sadržano sve što jedan ljudski život može doseći bilo u visinama, bilo u dubinama. On je bio dovoljan da od Elizabete stvori sveticu.

Još god. 1931. prof. Steinbüchel napisao je o svetici: "Elizabeta je uznastojala ljubiti Boga i bližnjega odumirući vlastitoj samotaštini i razdajući svoje biće i svoj imetak". U dubokoj ozbiljnosti i radikalnoj energičnosti - naglasio je biskup - Elizabeta se posvetila nasljedovanju Isusa Krista, svoga Učitelja. Ona, kneginja, postala je raskošna u dari-

vanju i služenju! U nje je paradoks kršćanskog života postao očiglednim: istinsko savršenstvo u nasljedovanju Isusa Krista dovodi je čak do žrtvovanja svoga života, do samoodricanja, samozatajc i predanja svoje volje volji Božjoj. U kratkom vremenu koje joj je bilo dano istrošila je samu sebe. Trsila se živjeti svoju vjeru kroz djelotvornu ljubav!

Slično tome živio je i prijašnji glavni tajnik OUN Dag Hammarskjöld, koji je izgubio život u avionskoj nesreći. Bio je istovremeno političar i mistik. Odrekao se ženidbe kako bi svakome mogao podariti svoju ljubav! U njegovu duhovnom dnevniku možemo čitati: "Tko žrtvu traži, bit će žrtvovan onoliko koliko mu je jasan ideal!" U jednoj molitvi izražava spremnost "da bude trošen i iskorišten prema volji Božjoj".

Elizabeti, koja je podjednako živjela s Bogom i za Boga, nikakvo opterećenje nije bilo pregolemo. Sve njezino biće i žiće bijaše usidreno u zajedništvu s Božjim Sinom, koji je postao čovjekom i bio radi nas raspet. Njegova neshvatljiva ljubav bila je najjača pogonska sila njezina djelovanja. Radost služiti svome Gospodinu pružala joj je neslućenu slobodu da se u ljubavi sva razda. Svaki teret joj je postajao laganim. Ponekad je znala doživjeti i plodove svoga djelovanja. Kad su jednom u dvorištu siromasi stali glasno pjevati, obratila se Elizabeta svojim prijateljicama riječima: "Pogledajte, zar vam nisam uvijek govorila: mi moramo usrećivati ljude!"

Snažnim poklikom obratio se biskup - s 53 godine svećeništva - svećenicima i toplo ih zamolio: "Dajte molite i živite kao što je Elizabeta svoj život proživjela!" Tako povezana s Bogom, i naklonjena ljudima! Isplati se u duhu sv. Elizabete živjeti i poput nje svjedočiti Božju ljubav. Kad bi ovaj zahtjev danas bio prihvaćen, bio bi to istinski blagoslov za čitavu biskupiju. Možemo čak nadodati: za sveukupno kršćanstvo i Crkvu, za narod Božji.

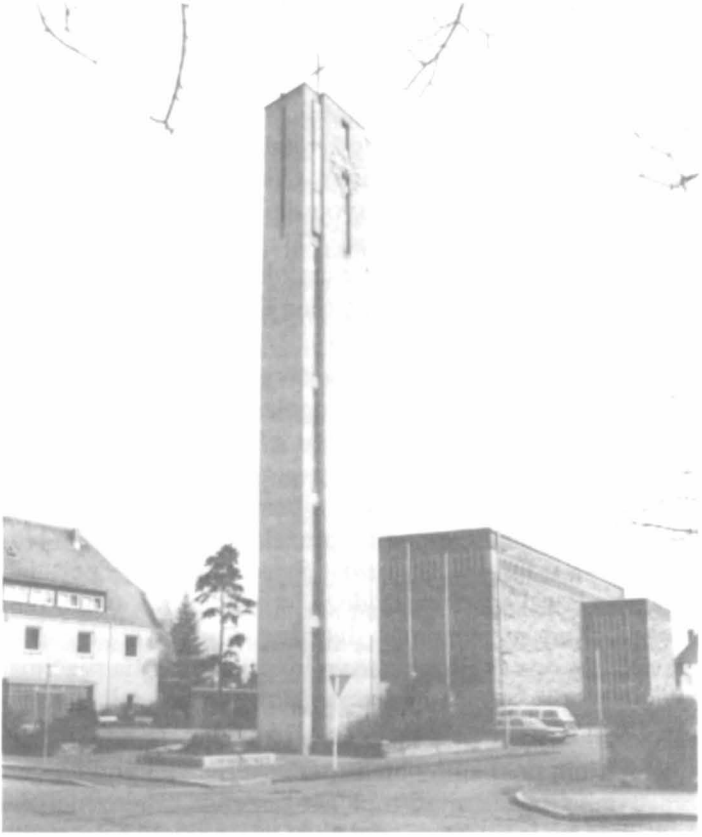

U "mojemu" Hanau (točnije: u dijelu Hanaua koji se zove Kesselstadt) obnovljena je prije petnaest godina stara crkva svete Elizabete Tirinške u modernom stilu, koji vole novi naraštaji vjernika, posebno mladi.

Djela milosrđa tjelesnoga i duhovnog, kako nas Evanđelje uči, u gradu Hanau se obavljaju na raznim područjima. Ovdje imamo sliku tamošnjega doma za starije osobe "St. Elisabeth", u kojemu veoma požrtvovno djeluju časne sestre elizabetinske provenijencije, koje su pravi anđeli za desetke "pitomaca", jer je njihova skrb u funkciji ljubavi, a ne čista profesionalna obveza!

SLIKOVNI PRILOG

SVETA ELIZABETA U IKONOGRAFIJI

Kao motiv nabožne likovne umjetnosti sveta je Elizabeta Tirinška iznimno mnogo zastupljena već u stoljeću u kojemu je živjela (XIII.), ali i kasnije sve do naših dana. Prikazana je na slikama, u kipovima i na vitrajima u crkvama i bolnicama. Prekrasni su vitraji u njezinoj crkvi u Marburgu, nastali malo nakon kanonizacije. U gornjem, kružnom, vitraju imamo, osim Elizabete, još četiri lika: Isusa, Mariju i Franju Asiškoga. U dva donja duga i uska prozora s gotskim kruništem imamo prizore iz njezina života. Kasnije su je slikali ili modelirali Gérard David, H. Holbein stariji, M. Wolgemut, M. Shaffner, G. Muciano i Claude Deruet.

U muzeju Prado u Madridu imamo u stilu poetskoga realizma, dragog 18. stoljeću, lijepo komponiranu sliku Bartolomeja E. Murilla, gdje je Elizabeta okružena sa šest nemoćnika. Pere glavu dječaku, a do nje je njezina vjerna Isengrud, koja dječakovu kosu polijeva vrčem.

Osim najmodernijih radova iz našega stoljeća, pogotovo onih koji su nastali u povodu obilježbe 750. godišnjice smrti (1981.), često se kao posebno vrijedne navode davne dobro očuvane freske Moritza von Schwinda u dvorcu Wartburg.

U bolnici Svetoga Duha u Lübecku imamo cijeli ciklus velikih slika (tabli) iz pojedinih razdoblja svetičina života, nastalih u XV. stoljeću.

U središtu pozornosti likovnih umjetnika jesu dva aspekta Elizabetina života i društvenog statusa: kraljevski i vladarski s jedne strane, pokornički, ponizni, franjevački s druge strane. Često se oba podastiru na istoj umjetnini. Na

15. tabli Elizabetina "ciklusa" u Lübecku imamo prizor kada Elizabetina svekrva Sofija Tirinška otkriva da Elizabeta ispod ogrtača krije pokorničku franjevačku haljinu s tipičnim bijelim pojasom.

Često je svetica prikazana s tri krune, jednom na glavi, drugom i trećom na knjizi, koju drži u ruci. Ta simbolika nije posve jasna. Likovni povjesničar Francesco Negri Arnoldi navodi mišljenja "nekih" (alcuni) da se prvom krunom aludira na svetičino podrijetlo, dok bi druga i treća značile pobožnost (pietà) i uzdržljivost (continenza). Usp. Bibliotheca sanctorum (bliža odrednica u Literaturi), str. 1122. Teško je reći što bi opravdavalo takvu simboliku, a zbunjuje i to što su sve tri krune jednake. Na slici Jeana B. Corneillea Mariettea (XVII. st.) ona je dodatno opremljena vladarskim obilježjima (hermelinska stola, žezlo, kraljevski broš (cit. djelo, str. 1120), a kraljevski se i drži. Možda je došlo do preuzimanja obilježbi drugih svetica, na primjer, Elizabete - Izabele Portugalske, kraljice - zaštitnice Portugala (1271. - 1336.), jer navedeni povjesničar umjetnosti veli da umjetnici brkaju obilježbe Elizabete Tirinške, Elizabete Portugalske, Roze Viterbske i dr.

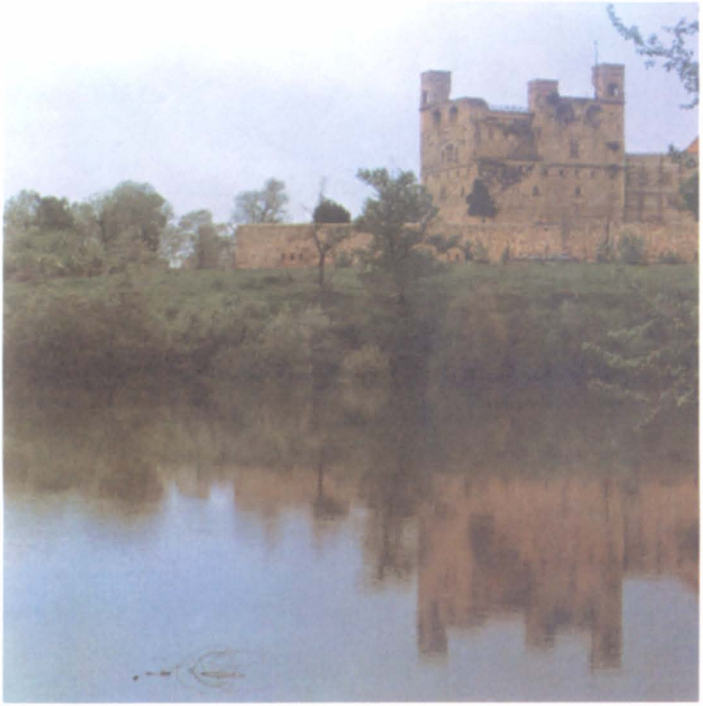

Zamak Sárospatak (ili: Sáros Patak - izgovor: Šarošpotok) u sjevernoj Ugarskoj. Tu se je 1207. rodila sveta Elizabeta kao Erzsebet Arpád, kraljeva kći.

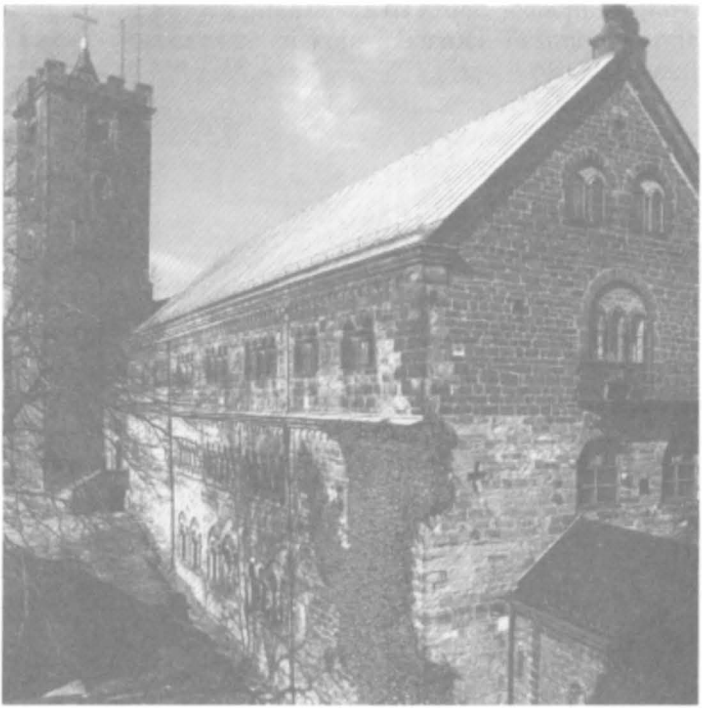

Dvorac Wartburg danas. Nastao je prije 12. stoljeća, ali je u 18. stoljeću posve oronuo, pa je restauriran u 19. stoljeću. Tu je živjela Elizabeta do smrti svoga muža, vladajućega grofa Ljudevita.

Maestro Klingsohr, ugarski pjevač i čarobnjak proriče vladajućem grofu Hermannu Tirinškom (1190. - 1217.) da će se u Ugarskoj roditi djevojčica koja će donijeti slavu njegovoj grofoviji i svojim svetim životom obasjati cijeli svijet. - To je prva slika iz skupine od 23 slike Elizabetina ciklusa u bolnici Svetoga Duha u njemačkom gradu Lübecku nastalog početkom 15. stoljeća (ulje na drvu).

Grofica Elizabeta nosi u lijevoj ruci vrč, a u desnoj tanjur s ribom. Time će hraniti siromahe. S njom su dvije pratiteljice. - 10. slika Elizabetina ciklusa u Lübecku.

Prizor iz dvorskoga života u Wartburgu. Na svečanome je ručku Elizabeta sa suprugom, vladajućim grofom Ljudevitom. - 12. slika Elizabetina ciklusa u Lübecku.

Mlada kraljevna Elizabeta putuje sa svojim službenicama u Wartburg. - 15. slika Elizabetina ciklusa u Lübecku.

Elizabeta dijeli hranu siromasima. - To je 17. slika Elizabetina ciklusa u Lübecku.

Grofu Ljudevitu je dojavljeno da je Elizabeta stavila gubava bolesnika u njihov bračni krevet. Odmah je dojurio u dvor i u spavaću sobu. Čas prije njegova ulaska bolesnik se pretvorio u raspetoga Krista. Grof je blagoslovio svoju ženu. Nazočni se dive čudu i časte raspelo. - 18. slika Elizabetina ciklusa u Lübecku.

Elizabeta (u visokom stupnju trudnoće) ispraćuje muža u križarski rat, iz kojega se neće živ vratiti.
To je detalj 19. slike Elizabetina ciklusa u Lübecku.

Elizabeta, postavši udovicom, napušta s djecom dvorac Wartburg. - 20. slika Elizabetina ciklusa u Lübecku.

Elizabeta je umrla u ranim satima 17. studenoga 1231. u dobi od 24 godine. Slikar je uz nju naslikao Krista i Majku Božju. Anđeli nose u nebo Elizabetinu dušu. - To je dio reljefa iz 14. stoljeća na postolju tzv. Elizabetina mauzoleja u marburškoj crkvi sv. Elizabete.

Crkva sv. Elizabete u Marburgu
(u rukama evangelika)

LEKTOROVE NAPOMENE

Zbog čitatelja kojima je poznat serijal Marijana Kovača u časopisu "Brat Franjo" (1981.) želim obrazložiti neke svoje ispravke i opisati neke svoje dvojbe.

Marijan Kovač i u serijalu i u rukopisu ove knjige svetičinu oznaku "von Thüringen" daje u liku "Tirinška", što je u skladu s tradicijom i posve prihvatljivo, premda mi se čini da bi prema Pravopisu iz 1996. (4. izdanje) bilo pedantnije pisati **thürinška**, to jest, poštovati izvorno pisanje do morfemske granice, kao što se kaže u 250. članku Pravopisa na str. 61. Bio bih odstupio od tradicije kada bi je Pravopis izričito zabranjivao, ali on to ne čini, jer u drugom pasusu navedenoga članka dopušta i "posve pohrvaćeni izgovorni oblik". Za pisanje do granice morfema Pravopis nudi primjer **leipziški**, a za pohrvaćeni izgovorni oblik nudi na istome mjestu primjer **lajpciški**. Bilo kako bilo, vidi se da je oblik koji je u "Bratu Franji" i ovdje odabrao M. K. uredan, pa je i ostavljen. Čini mi se ipak neprihvatljivim njegov oblik naziva Elizabetine druge domovine. Piše ga: Tiringija. Tako piše i Zvonko Zlodi, a nalazimo ga i drugdje.

To me je mučilo, jer onda lik **tirinški** postaje neprihvatljiv i morao bi se preinačiti u "tiringijski". Usporedi: Frigija - frigijski, a nipošto friški. Ali taj drugi oblik ne postoji u literaturi na hrvatskom. Eto dvojbe! Kako sam je riješio? Tako što sam za atribut ostavio autorov oblik, dok sam nazivu zemlje vratio izvorni njemački oblik. Provjerio sam kako je u drugim jezicima. Za Elizabetinu grofoviju Talijani i Francuzi imaju doduše svoju riječ (Turingia, od-

nosno, Thuringe), ali njima pridjev nije problem, jer oznaku uz grofičino ime ostvaruju prijedlogom. Svi drugi narodi ostavljaju izvorni njemački lik.

M.K. je Elizabetinu suprugu ostavio njemački lik, ali ja sam ga ispravio po istoj logici po kojoj, primjerice, papu "Giovannija" pišemo Ivan. Svugdje sam autorova Ludviga (od Ludwig) mijenjao u Ljudevita. Ali ako njemačko ime nema pandana u hrvatskoj sredini, ostavio sam ga pedantno u originalu, pa sam čak autorovu Hermanu dodavao još jedno n, jer sam vidio da tako rade i Francuzi. Oni riječ Ludwig pretvaraju u Louis, ali riječ Hermann pišu točno kao Nijemci, dakle s dva n.

Protivnik sam izraza "landgrof, landgrofica" premda se gdje-gdje nađe i kod nas (čini mi se i u, inače izvrsnoj, Zlodijevoj monografiji.) Svugdje sam stavio "zemaljski grof, vladajući grof". Zapanjilo me kada sam u lateranskoj svetačkoj enciklopediji našao "langravio" za **Landgraf**, a "langravia" za **Landgräfin**. Nisam vjerovao svojim očima, jer to je ipak barbarizam. U rječnicima ima samo **conte, contessa** i **contea** (contea Turingiana = tirinška grofovija).

Marijan Kovač u svome rukopisu nije sklanjao ženske vlastite imenice na suglasnik (tipa "Gudrun"), ali sam čitajući opazio da to može unijeti nejasnoću, pa sam takvim imenicama u kosim padežima dao nastavke hrvatske A - deklinacije. To je, inače, u jezikoslovlju još uvijek otvoren problem. Ono što predlaže Pravopis u članku 247 (str. 60) zvuči mi groteskno, a i pogrešno, jer se od imenica neutralna naboja pravi deminutiv ili hipokoristik (Karmenica od Karmen, Nivesica od Nives) - da bi se mogla ostvariti sklonidba u kosim padežima...

Svevlad Slamnig

LITERATURA

A. Huyskens: Quellenstudien zur Geschichte der hl. Elisabeth, Landgräfin von Thüringen, Marburg, 1908.

J. Ancelet-Hustache: Les attributs de Sainte Elisabeth de Hongrie dans l'art médiéval, Paris, 1951

H. Knies: Miracula sanctae Elisabeth. Bemerkungen zu den Kanonisationsakten der heiligen Landgräfin in: Universitas - Dienst an Wahrheit und Leben, Festschrift A. Stohr, II - Mainz 1960

Edith Pásztor: Elisabetta d'Ungheria, langravia di Turingia, santa in Bibliotheca sanctorum, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia università Lateranense, Romae 1966 pagine 1107 - 1121

Antonio Blasucci: Il culto (di Elisabetta) ibidem, p. 1121 - 1122

Francesco Negri Arnoldi: Iconografia (di Elisabetta), ibidem, pagine 1122 - 1123

Gisbert Kranz (Herausgeber): Heiligenlob moderner Dichter (dio koji se odnosi na Elizabetu Tirinšku) Regensburg, 1975

Walter Nigg (Text) - Helmuth Nils Loose (Bilder): Elisabeth von Thüringen - Bildbiographie, Freiburg, Basel, Wien, 1979

Rüdiger Müller: Die heilige Elisabeth - Das Leben der Landgräfin von Thüringen
Christophorus Verlag - Freiburg im Breisgau, 1979

Friedhelm Jürgensmeier: Elisabeth von Thüringen, ungarische Königstochter und Landgräfin von Thüringen, Mainz 1981

Zvonko Zlodi: Sveta Elizabeta Ugarska - pokroviteljica Franjevačkog svjetovnog reda - životopis
Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca Zagreb, 1985.
Nesta de Robeck: Elisabetta di Turingia (prijevod s engleskog, treće talijansko izdanje) Perugia 1985.
Martin Grünewald (Drehbuchmanuskript), Jean Retailleau (Zeichnung): Die heilige Elisabeth von Thüringen
Edition du Signe, Strasbourg 1990
Justin Lang: Elisabeth von Thüringen, eine Bildbiographie
Herder - Freiburg, Basel, Wien, 1993
Kurt S. Jaeger: Elisabeth-Kirche in Marburg (1235-1335) - Die heilige Elisabeth (1207 - 1231)
aus: Reisen und Speisen in Hessen
Internet 1997

SAŽETAK

Ovo je osma knjiga oca Marijana Dominika Kovača, a četvrta u sklopu splitske Biblioteke asketsko-mističnih djela "Symposion". U glavnome dijelu knjige pod naslovom "Životopis" autor opisuje doba kada je sveta Elizabeta Tirinška živjela i djelovala (prva polovina XIII. stoljeća) i iznosi njezinu uzbudljivu životnu priču. Kao što autor navodi u opširnome predgovoru, radi se o proširenju, preradi i dopunama njegova serijala o navedenoj svetici, objavljenoga u "Bratu Franji" 1981. godine. Ovaj je životopisni dio knjige podijeljen u pet poglavlja, od kojih prvo opisuje Elizabetino djetinjstvo u Eisenachu i Wartburgu, drugo ljubav između mlade i čiste djevojke i sina vladajućega grofa u Thüringenu, treće suprugovu tragičnu odluku da sudjeluje u križarskome ratu, četvrto otpor sv. Elizabete da se nakon njegove smrti preuda i živi mondenim životom, dok je peto namijenjeno opisu djelâ tjelesnog i duhovnog milosrđa, što ih je svetica na herojski način izvršavala, a opisuje se i njezina blažena smrt.

Drugi, gotovo jednako važan, dio knjige dosta je samostalan u odnosu na verziju u "Bratu Franji". Nosi naslov "Karizma" i bavi se prikazom svetičine duhovnosti i ižaravanjem njezina primjera do kraja drugoga tisućljeća. Obrazloženo se uspoređuju sv. Elizabeta Tirinška i Majka Tereza naših dana. Također se iznose dokazi o Elizabetinoj bliskosti s franjevaštvom, premda svetica formalno nije pripadala nikakvoj redovničkoj zajednici. Takvom se ne može priznati ni mala svjetovnjačka družba koju je svetica, pod vodstvom svoga duhovnoga voditelja Konrada Marburškog imala posljednjih godina života u bolnici u Marburgu, unatoč

obilju djela tjelesnog i duhovnog milosrđa koje je družba izvršavala.

U knjizi se navodi Papina poruka fuldskome biskupu u povodu 750. obljetnice svetičine smrti. Uz slikovni prilog autor daje opširnu bilješku o prikazivanju sv. Elizabete u likovnoj umjetnosti.

RÉSUMÉ

C'est l'huitième livre du père Marian Dominique Kovač, et le quatrième dans le cadre du "Symposion" - Bibliothèque des oeuvres ascétiques et mystiques à Split.

Dans la partie principale du livre, sous le titre "Biographie" l'auteur décrit l'époque dans laquelle sainte Elisabeth de Thuringe vivait et agissait (la première moitié du 13ème siècle) et nous expose l'histoire de la vie émouvante de la sainte. Comme l'auteur nous fait savoir dans son assez longue préface, il s'agit d'un élargissement (remaniement) et d'une mise au point de son travail sur ce thème, qui était publié dans la revue "Frère François" (= Brat Franjo) en 1981 dans cinq suites.

Cette première partie biographique de ce livre est partagée en cinq chapitres, dont le premier décrit l'enfance d'Elisabeth à Eisenach et à Wartburg, le deuxième chapitre s'occupe de l'amour de cette jeune et pure fille et du fils du comte régent de Thuringe, le troisième chapitre traite une décision fatale du mari de la sainte, c'est-à-dire: son adhésion à la croisade, le quatrième chapitre traite la résistance de la sainte aux plans offerts après la mort de son mari de se remarier et de vivre une vie mondaine. Le cinquième chapitre est tout-à-fait dédié aux oeuvres de la charité de corps et d'esprit. Ces oeuvres preuvent un héroisme de charité de la sainte Elisabeth. A la fin du chapitre est décrite sa mort bienheureuse.

La deuxième partie du livre est aussi très importante, elle est assez autonome quant' à la version dans la revue "Frère François". Sous le titre "Charisme" y est representée la spiritualité de la sainte et décrite l'irradiation de son exemple

jusqu'à la fin du deuxième millenaire après Jésus Christ. L'auteur compare raisonnablement sainte Elisabeth de Thuringe et la Mère Thérèse de nos jours. L'auteur nous donne des preuves pour une parenté spirituelle parmi Elisabeth et les franciscains, quoique la sainte ne fût pas l'adhérente d'une communauté religieuse. La petite société à l'hôpital de Marburg n'était pas telle. Cette société avait vraiment un guide spirituel, Conrad de Marburg, elle a fait beaucoup d'oeuvres de charité, mais elle était une société purement laïque.

On peut lire dans ce livre un message du Pape adressé à l'Evêque de Fulda à l'occasion de l'anniversaire de la mort de la sainte (1231 - 1981). Il y a un appendice en images avec une note étendue sur la présentation de la sainte dans les beaux-arts.

ZUSAMMENFASSUNG

Das vorliegende Buch ist das achte Werk von Pater Marijan Dominik Kovač und das vierte in der Reihe der Split-Bibliothek unter der Bezeichnung "Symposion" herausgebrachter asketisch-mystischer Werke. Im zentralen Mittelpunkt des Buches unter dem Kapitel "Lebensbeschreibung" behandelt der Verfasser jene Zeit, als Elisabeth von Thüringen dort gelebt und gewirkt hat (erste Hälfte des 13. Jahrhunderts) und beschreibt ihre erregende Lebensgeschichte.

Wie vom Verfasser schon in seinem ausführlichen Vorwort dargelegt, geht es ihm eigentlich um eine vertiefende Überarbeitung und Vervollständigung seiner im Jahre 1981 in der franziskanischen Zeitschrift "Brat Franjo" veröffentlichten Serie über die Heilige.

Der "Lebensbeschreibung" betitelte Teil des Buches besteht aus fünf Kapiteln. Im ersten Abschnitt wird die Kindheit der im Jahre 1207 geborenen ungarischen Königstochter auf der Wartburg bei Eisenach beschrieben. Der zweite behandelt die Liebe zwischen dem jungen und herzensreinen Mädchen und dem mit ihr verlobten Sohn des regierenden Landgrafen von Thüringen. Die Botschaft von dem tragischen Tode ihres Ehemannes Ludwig im Jahre 1227 auf einem Kreuzzug wird in dem dritten Kapitel dargestellt. Der vierte Abschnitt befasst sicht mit dem Widerstand der jungen Witwe gegen eine Wiederverheiratung und der Abkehr von einem mondänen Leben. Im fünften Teil ist eine Darstellung der guten Taten des leiblichen und geistigen Erbarmens der Heiligen enthalten und ihrem seligen Heimgang im Jahre 1231 in Marburg gewidmet.

Von nahezu gleicher Wichtigkeit ist der zweite Teil des Buches und ziemlich selbständig in bezug zu der Version in "Brat Franjo". Er trägt den Titel "Charisma" und befasst sich mit der Darstellung der Spiritualität der Heiligen und der Ausstrahlung ihres Beispieles noch bis zum Ende unseres Jahrtausends; mit Begründung wird die Heilige mit der Mutter Teresa unserer Zeit verglichen. Auch werden Beweise über die Nähe von Elisabeth zum Franziskanertum angeführt, obwohl die Heilige formell keiner Ordensgemeinschaft angehörte. Als solche kann auch nicht ein kleiner, von Elisabeth unter der Leitung seines Spirituals Konrad von Marburg während der letzten Jahre ihres Lebens und Wirkens im Krankenhaus gegründeter weltlicher Verein angesehen werden, wenn auch dieser überreichliche geistige und leibliche Erbarmenstaten vollbrachte. Dieses Wirken dürfte auch ausschlaggebend dafür gewesen sein, dass Elisabeth als Patronin des Dritten franziskanischen Ordens verehrt wird.

Gegen Ende des Buches finden wir die Wiedergabe einer Botschaft des Heiligen Vaters an den Bischof von Fulda anlässlich des 750 jährigen Todestages der Heiligen in Auszügen.

Neben Bildbeiträgen erfahren wir in einer ausführlichen Anmerkung Hinweise des Autors über die Darstellung der Heiligen Elisabeth in der bildenden Kunst.

P. Marijan K./F.H.

RIASSUNTO

Questo è l'ottavo libro del p. Marijan Dominik Kovač, e quarto nella collana della Biblioteca ascetico-mistica "Symposion". Nella parte principale del libro, sotto il titolo "Biografia", l'Autore descrive l'epoca nella quale viveva ed operava santa Elisabetta di Tiringia (prima meta' del secolo XIII) e descrive la commovente storia della sua vita. Come l'Autore stesso dice, nella sua parola introduttiva, si tratta di una ripresa ampliata e rielaborata di una seria degli articoli sulla Santa usciti nel periodico "Brat Franjo" (Fratello Francesco) nell'anno 1981. Questa parte biografica del libro è suddivisa in cinque capitoli: primo descrive l'infanzia di Elisabetta ad Eisenach e Wartburg, secondo descrive l'amore della giovane e casta ragazza col figlio del conte, attuale padrone a Thüringen, terzo parla della tragica decisione del marito di partecipare nella crociata, quarto riporta la resistenza di s. Elisabetta di contrarre, dopo la morte del marito, un nuovo matrimonio e vivere una vita mondana, e quinto descrive le opere della misericordia corporale e spirituale, le quali la Santa compiva in un modo eroico; descrive anche la sua beata morte.

La seconda parte, quasi della stessa importanza, abbastanza differisce dalla versione riportata nel "Brat Franjo". Porta il titolo "carisma" e tratta della spiritualità della Santa e dell'irradiazione del suo esempio fino alla fine del secondo millenio. Con ragione fa comparazione tra la s. Elisabetta di Tiringia e Madre Teresa dei nostri giorni. Riporta anche le somiglianze di Elisabetta col francescanesimo, magari la Santa non apparteneva a nessuna comunità religiosa. Tale non può essere considerata nemmeno la sua comunità dei

laici, la quale la Santa aveva, sotto la guida spirituale di Conrad di Marburg, negli ultimi anni di vita nell'ospedale a Marburg e la quale compiva moltissime opere di misericordia corporale e spirituale.

Il libro riporta anche il messaggio del Santo Padre mandato a vescovo di Fulda in occasione del 750 anniversario della morte della Santa. Oltre alle allegate immagini l'Autore riporta una ampia annotazione sulla reppresentazione di s. Elisabetta nelle belle arti.

O. Josip Marcelić

POGOVOR

BILA JE LJUBAV I MILOSRĐE

"Vidim jednu divnu zvijezdu kako izlazi na istoku (u Ugarskoj) i pruža svoje zrake sve do Marburga (u Njemačkoj), a odatle kreće po svemu svijetu. Ove noći će se mom gospodaru, ugarskome kralju, roditi kći, kojoj će biti ime Erzsebet (Elizabeta) i udat će se za sina vašeg kneza. Bit će sveta i njezina će svetost donijeti radost i utjehu svekolikom kršćanstvu." (Usp. Zvonko Zlodi, Sveta Elizabeta, Provincijalat hrv. franjevaca konvent., Zagreb, 1985;, str. 16-17).

Bile su to proročanske riječi mađarskog vidioca i astrologa Klingsohra... I zaista je zablistala ona - Elizabeta (1205-1235), kći hrvatsko-ugarskoga kralja Andrije II., iz dinastije Arpadovića, a sestra Bele IV., koji je dao podići i Medvedgrad, a Zagrebu (tadašnjem Gradecu nasuprot Kaptolu) podijelio povlasticu slobodnog kraljevskog grada. Bijaše supruga sina moćnog tirinškog landgrofa, a hesenskog izbornog kneza Hermana, koji je iza cara bio najvažnija i najmoćnija osoba u Njemačkoj; supruga Ljudevita, koji je i sam rano preminuo u Otrantu, gdje je s križarima čekao polazak u Svetu zemlju.

Njezin je život, po godinama tako malobrojan (umrla je u 24. godini) prebogat duhovnim plodovima kreposti i svetosti. Poznata je zbog svoga milosrđa i djelotvorne ljubavi prema bližnjemu, patnicima, nevoljnicima, bolesnicima. Ljubav prema Kristu dovela ju je do posvemašnjeg zatajenja, do nesebičnog žrtvovanja, do velikog stradanja, do - mu-

čeništva! - Kušavši gorki kruh tuđine, odijeljena od roditelja, odgajana pod stegom, zarana se odricala svih dvorskih raskoši, a nakon preminuća supruga, i oslobođena od svih dotadašnjih veza, posve se posvetila njezi bolesnika u vlastitoj bolnici u Marburgu, zaodjevena u sivu pokorničku franjevačku odjeću.

Još kao gospodarica na svome grofovskom dvoru spasavala je narod od nedaća, poplava, gladi, obilno dijeleći svoja dobra i time izazivajući srdžbu vezala svoga supruga. Svojim evanđeoskim načinom života bila je zapravo utjelovljeni prijekor onima koji su suprotno postupali. Sretna što je upoznala Franjin ideal, željela je vjerno slijediti njegove - Kristove stope. Po svjedočanstvu velikog franjevačkog povjesničara Luke Waddinga, Franjo joj je na dar poslao svoj plašt; njemu je - nakon njegove smrti, posvetila i svoju bolnicu, u kojoj je dvorila najteže bolesnike - gubavce, živeći strogim pokorničkim životom, ponižena i prezrena zbog Krista, ali radosna, i božanskim utjehama, saopćenjima i mističnim viđenjima obdarena i tješena.

Sam Bog je potvrdio svetost njena života mnogobrojnim čudesima odmah nakon njezine blažene smrti; već 4 godine nakon iste proglašena je svetom od pape Grgura IX., koji je i Franju kanonizirao.

*

Kroz neke metaforične Elizabetine izreke - prema svjedočanstvu njenih vjernih dvorkinja i životnih pratilica - a o kojima se može dugo razmatrati, prosijava Elizabetina duhovno-intelektualna zrelost, umjetnički stil, oplemenjen duh i nadasve prosvijetljen, dok joj djela potvrđuju herojske kreposti.

Njezina poruka današnjem modernom čovjeku je - da se znade osloboditi od neuredne privezanosti za zemaljska dobra, da znade svoj život staviti u službu ljubavi i milosrđa, suobličujući se Kristu, koji je dao svoj život u otkup za mnoge.

Naš potrošački mentalitet smatra bogatstvom: imati i posjedovati, dok nas Elizabeta uči gdje su prave radosti: u duhu oslobođenu od materije i preobraženu Duhom Božjim. Ona je živjela višim, nadnaravnim, božanskim životom i zato je mogla ljubiti Krista i slobodno se darivati. I njeno siromaštvo i posvemašnje odricanje za nju nije bila nesreća nego radost, oslobođenje duha, potreba njene duše. Zato je, u svome duhu, više uživala u ubožnici, u bolnici-među bijednicima, nego u raskošju svoga dvora, koji je tako velikodušno napustila - poput Franje, čiji je duh kliktao od radosti kada je, oslobođen od svega, mogao grliti SVE.

Iako formalno, službeno nije pripadala Franjevačkom redu, ona je po duhu franjevka. U nas se štuje kao nebeska zaštitnica - pokroviteljica Trećeg franjevačkog reda u svijetu. I ova je knjiga posebno namijenjena članovima toga Reda.

Zahvaljujemo neumornom i požrtvovnom ocu Marijanu da nam je tako stručno, jezgrovito a biranim izrazima i povijesno utemeljeno prikazao lik ove svetice, koja je zaista zablistala kao divna zvijezda na nebu, čiji duhovni sjaj već stoljećima svijetli i ne umanjuje se. I sjat će u svu vječnost. Jer je Ljubav, kojoj se posve predala i za koju je živjela - vječna!

S. Marija od Presv. Srca
u r e d n i c a

IUBILAEUM
CHRISTUS
HERI
HODIE
SEMPER
A·D·2000

BILJEŠKA O AUTORU OVE KNJIGE

(Pisac bilješke Svevlad Slamnig)

Autor u svojoj misiji u Njemačkoj.
Mali koncert za župljana i goste.

Otac Marijan Dominik Kovač OFMConv. rodio se 27. listopada 1943. u Plešcima (Gorski kotar) u uglednoj goranskoj kršćanskoj obitelji s mnogo djece. Zvanje za svećenički i redovnički stalež osjetio je za boravka u Vinkovcima kod rodbine, a pri buđenju zvanja imao je velik utjecaj pater Vinko Pehar.

Marijan je stupio u Red franjevaca konventualaca. Bogoslovni je fakultet završio u Zagrebu i zaređen je za sve-

ćenika 31. ožujka 1968. Mladu je misu imao u rodnome mjestu kao prvi i dosad jedini pleščanski mladomisnik.

U domovini je pastoralno radio najviše u riječkoj regiji, a poslije je premješten u Njemačku, gdje je već 17 godina voditelj Hrvatske katoličke misije u gradu Hanau.

Osim specifično svećeničkog djelovanja u užem smislu otac Kovač je stekao ime kao istaknuti humanitarni pregalac, a popularan je i kao katolički književnik, novinar i hagiograf.

Njegov je prepoznatljivi i dojmljivi stil zapažen već u srednjoj školi, gdje mu je hrvatski predavao nedavno preminuli prof. Badalić, isusovac. Kasnije je objavio oko 1600 reportaža i članaka u vjerskim i inim listovima u domovini, a i u Njemačkoj (o knjigama ćemo govoriti posebno). Vodio je i vodi vlastite rubrike u više časopisa, možda najdosljednije u splitskoj "Mariji" i zagrebačkome "Veritasu", a puno se javlja i u riječkim "Zvonima".

Prva mu je objavljena knjiga monografija rodne župe Plešci (1987.), ali je odmah bila sudski zabranjena "zbog neprihvatljivih stavova, iskrivljavanja povijesnih činjenica i pokušaja politizacije". Te bombastične riječi, koje smo citirali iz presude, kriju drugi sadržaj. Autorova je krivnja bila u tome što je objektivno i točno prikazao slučaj hrvatskoga goranskog pjesnika Ivana Gorana Kovačića. Nadolaskom i uspostavom slobodne i demokratske Republike Hrvatske zabrana je skinuta i zaplijenjeni primjerci vraćeni, te se ta knjiga čudne sudbine još uvijek može naručiti. (Narudžbe prima Svevlad Slamnig, Zagreb, Vinogradska 1 ili Hrvatska katolička misija D - 63452 - Hanau, Otto-Wels-Str. 7.)

Nakon monografije o svetoj Janji (Agnezi) Praškoj, Marijan Kovač je pod naslovom "Stare slave djedovina" objavio svojevrsnu enciklopediju vjerskih i crkvenih žarišta (župa, prošteništa, zaboravljenih crkvica...) diljem Gorskog kotara. Knjiga je i bogato ilustrirana, a u nekim se dijelovima živo osjeća vjerski zanos stečen u djetinjstvu uz pobožnu majku, s kojom je dječak Marijan hodočastio na Svetu goru kod

Gerova. U uglednoj splitskoj biblioteci "Symposion", gdje mu izlazi i ova knjiga (*Sveta Elizabeta, grofica tirinška*) objavio je u povodu jubileja svete Klare djelo "U ozračju svete Klare", a kasnije se je u djelu "Tri slavne klarise" pozabavio Klarinom rođenom sestrom Agnezom Asiškom, neobičnom francuskom klarisom velike karizme, prijateljicom samoga pape, svetom Nicolettom Boylet, kao i blaženom Salomejom Krakovskom, koja je povezana s dinastijom o kojoj se uči i u hrvatskoj povijesti.

U autorskom zajedništvu sa Svevladom Slamningom napisao je nedavno po želji Samostana svete Klare u Mikulićima u Zagrebu knjigu "Sveta Veronika Giuliani, klarisa". Neposredni poticaj za rad na tome djelu svepće je očekivanje u talijanskoj i općoj Crkvi da ta mističarka iz Mercatella na Metauru, opatica samostana kapucinki u Città di Castello u burnim vremenima jansenističke hereze i diktature nad Crkvom sa strane francuskoga kralja Ljudevita XIV., bude zbog svoga jedinstvenog i golemog "Dnevnika" (gdje su nadahnuto i vrlo detaljno opisana mistična iskustva) proglašena crkvenom naučiteljicom (dottore della Chiesa).

Što se tiče knjige koja vam je u ruci, ona govori sama za sebe. Jedino se može reći da izlazi sa stanovitim zakašnjenjem, ali (kako kažu Talijani) "meglio tardi che mai". "Kriva" je knjiga o Veroniki Giuliani, jer smo se nadali da će ta svetica biti proglašena naučiteljicom Crkve upravo u ovoj, 1997. godini.

KAZALO

Predgovor 5
Životopis 8
Prvo poglavlje: Tek rođena, a već zaručena 9
Drugo poglavlje: "Viteže, ja je iskreno i duboko ljubim" 19
Treće poglavlje: Doba križarskih vojni 27
Četvrto poglavlje: Druge je radosti željela njezina duša 41
Peto poglavlje: "Došao je čas da Bog pozove svoje prijatelje k sebi" 49
Karizma 63
Bilješke uz prva dva dijela knjige 75
Apostolska poruka Sv. Oca biskupu fuldskome 77
Dvije važne obilježbe svetičina jubileja 80
Tražiti druge kao Franjo i Elizabeta 80
U Marburgu: Vjera koja izgara u ljubavi 82
Slikovni prilog 87
Sveta Elizabeta u ikonografiji 89
Lektorove napomene 103
Literatura 105
Sažetak 107
Résumé 109
Zusammenfassung 111
Riassunto 113
Pogovor 115
Bilješka o autoru ove knjige 119
Kazalo 123

SYMPOSION

Biblioteka asketskomističnih djela:
Urednik: S. Marija od Presv. Srca

1) Margarita: PORUKA MILOSRDNE LJUBAVI 1., 2. i 3. izd.
2) S. Marija od Presv. Srca: BOG JE LJUBAV 1. i 2. izd.
3) Sv. Ivan od Križa: TAMNA NOC 1., 2. i 3. izd.;
4) Sv. Ivan od Križa: ŽIVI PLAMEN LJUBAVI 1. i 2. izd.;
5) Sv. Ivan od Križa: DUHOVNI SPJEV 1. i 2. izd.;
6) Sv. Ivan od Križa: KRAĆI SPISI 1. i 2. izd.;
7) Sv. Ivan od Križa: USPON NA GORU KARMEL 1. i 2. izd.;
8) Thomas Merton: NOVE SJEMENKE KONTEMPLACIJE 1., 2. i 3. izd.;
9) Thomas Merton: NITKO NIJE OTOK 1. i 2. izd.;
10) Toma Čelanski: ŽIVOTOPIS SV. KLARE i njezini spisi 1. i 2. izd.;
11) S. Marija od Presv. Srca: MAGNIFICAT
12) Sv. Ljudevit Marija Grignion Montfortski: SABRANA DJELA
13) Sv. Bonaventura: PISMO SESTRAMA O SAVRŠENOM ŽIVOTU
14) S.M. Andela Sorazu: ČAROBNOST MISTIČNOG ŽIVOTA
15) ŽIVOTVORNI DRAGULJ duhovnog života (O otajstvu Euharistije)
16) Sv. Toma Akvinski: STOŽERI KRŠĆANSKE VJERE
17) S. Marija od Presv. Srca: ALVERNIJA
18) Bl. Andela Folinjska: KNJIGA ISKUSTVA PRAVIH VJERNIKA
19) Sv. Grgur iz Nise: SPIS O DJEVIČANSTVU
20) S. Marija od Presv. Srca: FRANJINA LJUBAV NA KRIŽU (MISTIČNI SJAJ SVJETLA) 1. i 2. izd.;
21) S. Marija od Presv. Srca: MORE SJAJA
22) Jeronim Jaegen: MISTIČNI ŽIVOT MILOSTI
23) Sv. Bernard: O MARIJI
24) Dr. Gerda Walther: FENOMENOLOGIJA MISTIKE
25) S. Marija od Presv. Srca: DAR ŽIVOTA
26) Dr. Klara Fietz: DUHOVNI DNEVNIK ;
27) S. Marija od Andela Sorazu: DUHOVNI ŽIVOT
28) Origen: POČELA
29) Sv. Bonaventura: TRI PUTA
30) GLE OVO SRCE
31) Ch. de Foucauld: PISMA I ZAPISI
32) S. Marija od Presv. Srca: AVE MARIA
33) S. Marija od Presv. Srca: TORNJU BJELOKOSNI
34) S. Marija od Presv. Srca: MARIJA MAJKA LJUBAVI
35) Sv. Katarina Sijenska: DIJALOG BOŽANSKE PROVIDNOSTI
36) S. Marija od Presv. Srca: U SVETIŠTU DUŠE
37) O. Lorenzo Sales: VELIKA LJUBAV BOGU POSVEĆENIH DUŠA
38) SPISI SV. FRANJE I SV. KLARE, Asižana 1. i 2. izd.;
39) S. Marija od Presv. Srca: O OTKUPLJENJU I BOŽANSKOM ŽIVOTU
40) Renić Laurentin: S MARIJOM U DOŠAŠĆU PREMA TREĆEM TISUĆLJEĆU
41) Sv. Margareta M. Alacoque: AUTOBIOGRAFIJA
42) Jaroslav Nemec: SV. JANJA PRAŠKA
43) Sv. Teodor Studit: PISMA MONAHINJAMA
44) Piero Bargellini: CVJETIĆI SV. KLARE
45) Sv. FRANJO SVOJIM KĆERIMA (Oporuka)
46) Bl. Rajmund iz Kapue: ŽIVOT SV. KATARINE SIJENSKE
47) S. Marija od Presv. Srca: PUT LJUBAVI (Križni Put)
48) S. Marija od Presv. Srca: MOLITVE SRCA
49) S. Marija od Presv. Srca: LJUBAV ZBOG LJUBAVI
50) S. Marija od Presv. Srca: ODSJAJ VJEČNE LJUBAVI
51) S. Marija od Presv. Srca: OVDJE JE SVA POVIJEST MOJA

52) S. Marija od Presv. Srca: DOSEGNUH SVOJ SJAJ
53) ŽED ZA RASPETIM Pismo pape Ivana Pavla II. Klarisama
54) Sv. Bonaventura: STABLO ŽIVOTA
55) S. Marija od Presv. Srca: MISTIČNA ZARUČNICA UTJELOVLJENE LJUBAVI
56) S. Marija od Presv. Srca: KROZ SMRTNU MUKU (Getsemanska ura)
57) O. Marijan Kovač: U OZRAČJU SVETE KLARE
58) Edoardo Luini: SV. ANTUN PADOVANSKI
59) Marijan Dominik Kovač: SV. ANTUN PADOVANSKI
60) Margarita: PORUKA MILOSRDNE LJUBAVI 3. prošireno izd.:
61) Prof. Ivo Grgurev: SVEMIRSKI MIRISI
62) Bl. Baptista Varano: DUHOVNI ŽIVOT
63) Marijan Dominik Kovač: TRI SLAVNE KLARISE
64) Sv. Toma More: KRISTOVA ŽALOST
65) Sv. Katarina Sienska: PISMA
66) S. Marija od Presv. Srca: U SJAJU DUHA
67) S. Agneza od Presv. Euharistije: BOŽANSKA LJUBAV
68) Divo Barsotti, svećenik: OVO JE MOJA OPORUKA
69) S. Marija od Presv. Srca: MISTIČNE RUŽE
70) Marijan Dominik Kovač: SV. ELIZABETA TIRINŠKA

POSEBNA IZDANJA

S. Marija od Presv. Srca: SAMOSTAN SVETE KLARE monografija
S. Marija: APOKALIPSA poema
S. Marija: OTKUPITELJEVA LJUBAV
S. Marija od Presv. Srca: MOJ VJEČNI IZVOR
SYMPOSION Samostan sv. Klare. Split - monografija - katalog
S. Marija od Presv. Srca: ZNAK VJEČNOSTI - dramski radovi
S. Marija od Presv. Srca: BOG PREBIVA MEĐU NAMA - recitali

ISBN 953-6261-34-0